

Japán költőnők (versek) 3
Gendzsi tíz kötetben (próza) 15
Fodor György: Ninjaversek nyomában (esszé) 27
Inue Jaszuaki: 5 haiku (versek) 34
Murakami Haruki és Ozawa Seiji beszélgetése 35
Halmai Tamás: Éneklő asszonyok, Éjszakai látások (versciklusok) 40
Vida Ágoston: Kilenc rövid vers 44

Krulik Zoltán prózái 46
Villányi László: Gyanútlan (vers) 51
Áfra János versei 52
Pethő Tibor: Emil (próza) 54
Vörös István versei 60
Thimár Attila: A Pulai-történet (próza) 65
Ágoston Tamás versei 74
Farkas Arnold Levente: A néma lány (vers) 76
Murányi Sándor Olivér: Farkas (próza) 78
Bakonyi István versei 80
Balogh Endre: Botanikus kert (vers) 83
Csíkvári Gábor: A bácsi (próza) 86
Boda Edit versei 89

Schneller Dóra: Fordítói előszó 90
Antonin Artaud: A fiatal francia festészet és a hagyomány (esszé) 92

A borítón és a lapzárókon a Gendzsi regény illusztrációiból való válogatások.
Köszönet értük Fittler Áronnak!

E számunk szerzői:

Artaud, Antonin költő, író, képzőművész (1896–1946), Ágoston Tamás költő (Bp.), Áfra János költő, szerkesztő (Debrecen), Balogh Endre költő, szerkesztő (Bp.), Bakonyi István irodalomtörténész, költő (Székesfehérvár), Boda Edit költő (Tápiógyörgye), Csíkvári Gábor író (Bp.), Dettre Gábor filmrendező, fordító (Berlin), Farkas Arnold Levente költő (Pócsmegyer), Fittler Áron kutató, fordító (Osaka), Fodor György kritikus (Gyula), Halmai Tamás költő, kritikus (Pécsvárad), Inue Jaszuaki japán költő (Jamanasi), Krulik Zoltán zenész, író (Bp.), Murakami Haruki japán író (Oiso, Kanagawa), Murányi Sándor Olivér író (Pócsmegyer), Ozawa Seiji japán karmester (1935–2024), Pethő Tibor író, újságíró (Bp.), Schneller Dóra fordító (Bp.), Szilágyi Mihály műfordító (Bp.), Thimár Attila író, szerkesztő (Bp.), Vida Ágoston költő (Bp.), Villányi László költő (Győrzámoly), Vörös István költő, író, fordító (Bp.)

Ösvényen

Találkoztunk az ösvényen
de mielőtt biztos lehettem volna
hogy te voltál az
beúszott egy felhőgomolyag
eltűnt az éjféli Hold
s eltűntél te magad.

JAPÁN 3 KÖLTŐNŐK

Helyem a földön

Miért lenne helyem
gyászos e világon?
A cseresznye virágzik
a dombon
óh csak így maradjon...

*

Viszolyogva vágyakozva
nézem a Holdat
a nyugati tenger felett
nincs már idő semmire
csak sós könnyeimre.

A tücskök éneke

Akadályozhatatlan
az ősz senyvedése
elhal a sövényben
a tücskök éneke
mily szomorúak ők is ma...

*

4

Holddal utazó
nyugatra tartó üzenetek
hogy felejtenék el
hírt küldeni
a vándor-felhőkkel?

*

Ha eltűnnék
jönne-e utánam
a sírig
neveket keresve
a köveken?

*

Kaszuga² felé menve
mást se látok a földeken
csak hóbuckákat
meg itt-ott friss hajtásokat.

Szomorú fűze e világnak

Ahogy átlustálkodom magam
e hosszúra nyúlt tavaszi napon
felettem a fűz ágai össze-vissza
bogozódnak mint ügyei
e szomorú világnak.

*

Lesz-e bárki e világon
ki tovább lép s majd újra tovább?
Az ecset elakad
a szó meg: a nem homályosuló emlék... hát...

A Holdat nézve

A magányos hajnali Holdat
bámultam az ég alján
s tökéletesen tudtam
hogy ismerem magam.

Próbálok, de...

Bár próbálok csapongó szívem
csupán egy gondolatra
Buddha tanára nyitva tartani
tücskök tucatjainak ciripelését
hallom mit tudnék tenni?

Ha most jönne kit várok

Ha most jönne kit várok
mit kéne tennem?
Reggelre kertemet hó lepte
túl szép lett
hogy bemocskolja ember lépte.

Bár a szél...

A szél itt benn is
köröz s füttyül
de holdsugár szívárog
kunyhóm deszkái
közül.

Gondoltam szedek nefelejtset

6

Gondoltam szedek nefelejtset
szemvígasztalónak meg hogy elfelejtselek
mikor megláttam hogy szívedben
buján burjánzik a te nefelejtcsed.

változat:

Gondoltam szedek nefelejtset
szívemnek hogy elfelejtse
de amit találtam a tiéd volt
a te szíved burjánzó nefelejtse.

SZAJONDZSI SÓSI⁴

És leszállt az éj.
Ahogy tegnap is
a nap átbukott
a hegycsúcson
s a harangok zúgtak.

Hajnali virágnyílás

Madárdal madárdal után
hozza a hegyről a hajnalt
szárnyalva
virágmiriádok színét
sorban felragyogtatva.

Tavaszi énekek

A szelek s a múlt idő
szolgál megvetésedre –
szíve mélyén a virágszirom
sose gondolt
hullásra vagy enyészetre.

Őszi alkony

Hallom a szélsuttogásban
látom az alkonyra
gyűlő felhőkavargásban
az őszi szenderedés
könyörtelen közeledtét.

7

változat:

Szélsuttogásban hallik
alkonyi
felhőkavargásban látszik
az őszi szunnyadás
kíméletlen közeledte.

Szerelemre várva

Ily estén
örülök a csendnek
szótlán biztató jelének
hogy éji fogadalmunkat
már semmi nem töri meg.

Szerelmi dal

Nem ígért semmit
győzködöm magamat
hogy ne legyek levert
míg e hosszú éjszaka tart
s míg magányom nem érzi a hajnalt.

Viszonzatlan szerelem

Ha most
sokszorosan elutasítva
is így szeretem őt
vajon szívem mit érezne
ha viszont szeretne?

Buddha tanácsairól

8

Csak villanásnyira
költözött e szív testem
rejtekébe
honnan hát a mosoly
hisz nem marad örökre?

CSINE-DZSO⁵

Könnyen felragyog
s úgy is alszik ki
a szentjánosbogár!

SIBA SZONOME⁶

Van virág
a tölgyes mélyén
mit senki se lát.

*

Mélyül az éj
a bogárzizegés eltűnik
a kövekben.

*

Rég elszáradt
az ibolya
a zsebkendőmben.

*

Hőség van!
Beleszakadok
súlyos a hátamon a gyerek
s a hajammal játszik.

*

Halászó barna medve
finoman lépked
a patak medrében
várok soromra
illően csendben.

FUKUDA CSIJO-NI⁷

Remeg a forró lég
a nedves
kő felett.

*

Akárhogy is
pampák ezüstös füve
bízd magad a szélre.

*

Folyondár tartja
fogva vödörmet
a szomszédától kérek majd
vizet.

Haiku Basó portréján

10

Figyelni jó
nem figyelni is az
dalol a fülemüle.

*

A kimono és
a szív kiszellőztetéséből
sosem elég.

*

Az asszonyok megint
kócosan dolgoznak
a földeken.

*

Ma kivételesen
férfiak ültetnek
a rizsföldeken.

*

Lila füstfelhő
felettem színe mint
az íriszé vagy nem?

*

Búcsú
vörös pipacs szirmok
úsznak a vízen.

Magány

Magány
a hallgató szívében van
nem a
kakukk énekében.

11

Pillangó

Mit álmodik vajon
szárnyaival egyhelyben
legyezgetve?

ENOMOTO SZEIFU⁸

Öreg pillangónak
csak a lelke repdes
a krizantémokon.

*

A hold és én
Semmi nem állhat közénk
Mindenki alszik.

MOTODZSO⁹

Csora halálára

A háló körüli
szúnyogzümmögés
is szomorú.

Édes álmom

- 12 Találkozva veled
életemben először
semmit nem tehetek
csak élem álmom édesét
ahogy beragyogja
szívem sötétjét.

Te voltál tényleg

Te voltál tényleg
vagy az öröm
mit érzek
álom volt csupán?

Távoli hullámok

Hullámok jönnek
hullámok mennek
úgy tűnik
szelekre bízva
éltem életemet.

Veled

Veled maradnék
napok és évek végtelenjén át
némán ahogy a Hold volt
mit együtt csodáltunk egykor.

¹ **Muraszaki Sikibu** (*Lady Murasaki*, kb. 973 – 1014 vagy 1025) japán író, költő és a *Heian*-korszak (794–1192, mialatt a birodalom központja *Heian-kyō*, mai nevén *Kyōto* volt, magyarul „Kiotó”) császári udvarhölgye. Neve felvett, eredeti nevét nem ismerjük. Leginkább a “Gendzsi szerelmei” (*The Tale of Genji*) szerzőjeként ismert. Az 1000-1012 között írt, páratlanul tehetséges, 1100 oldalas alkotás nem csak a világ egyik első regénye, mely ily módon gyakorlatilag minden műfaji előzmény nélkül jött létre, de a japán irodalmi nyelv kialakulásának egyik fontos mérföldköve is. 1005 körül – feltehetően írói hírneve miatt – Muraszakit meghívták a császári udvarba, Sósí (*Shōshi*) császárnő társalkodónőjének. Szolgálatát alatt is írt, és az udvari élet jeleneteivel egészítette ki munkáját. Öt-hat év után a visszavonuló császárnővel együtt elhagyta az udvart.

A *Gendzsi szerelmei* már az elkészültét követő évtizedben is Japán szerte ismert és népszerű volt. Másolt példányokban terjesztették és szinte rögtön elismerték, mint a klasszikus japán irodalom egyik főművét. A 13. század óta japán művészek, fámetszet készítőik illusztrálják a mű történeteit. Muraszaki Sikibu költészeti munkái, a *Lady Murasaki naplója* és a napló részének tekinthető *Költői visszaemlékezések* szintén az elmúlt ezer év legnépszerűbb japán irodalmi alkotásai között vannak. Míg fenti verseinek egyike sem saját közelgő halálára írt dzsiszei alkotása, addig megállapítható, hogy költészeti munkáinak jó részére jellemző a nosztalgikus hangulat, az élet elmúlása s a természet örök forgása feletti, melankolikus, beletörődő töprengés, mely miatt – nem hangsúlyozva ismét írói nagyságát – kihagyhatatlannak minősült e kötetből.

² **Kaszuga**: a Dél-Japánban található, Fukuoka Prefektúra 110,000 lakosú, kevéssé nevezetes városa.

³ **Izumi Sikibu** (*Izumi Shikibu*, 974–1034?) Japán udvarhölgy és költő, Ecsizen (*Echizen*) kormányzójának lánya. Az irodalomtörténet egyik első antológiájában, az ezer évvel ezelőtti *Harminchat Halhatatlan Középkori Költőben* már szerepelt. Muraszaki Sikibu költőnő kortársa, udvarhölgy társa volt. Hagyatéka 242 verset és két kasut (*kashu*:a szerző által kötetbe foglalt vaka költemények) tartalmaz.

A világi kötelékek és a testi vágyak között örlődő Izumi Sikibu rengeteg fűtött szerelmi költeményt és számos pletykát, legendás történetet hagyott hátra, melyekből egy megszállottan szabad, végzetes nő képe bontakozik ki, kinek két férjén, hercegi udvarlóián túl számos szeretője is volt. Szerelmes, szenvedélyes életével és költészetével kiérdemelte a “Lebegő Hölgy” költői becenevet.

⁴ **Szajondzsi Sósí** (*Saionji Shōshi*, más néven *Eifuku Mon'in*, 1271-1342), a Kamakura kor (1185–1333, a Kamakura sógunátus kora) ünnepe költőnője, a 92. császár, Fusimi (*Fushimi*) felesége.

⁵ **Csine-dzso** (*Chine-jo*, ?-1688), az ismert költő, Kjorai húga. Egy időben bátyjával együtt utazgatott, s vele egyenrangú vagy sokszor az övéinél is jobb haikukat írt.

⁶ **Siba Szonome** (*Shiba Sonome*, 1664–1726) egy orvos felesége, zen költőnő, Macuo Basónak, a japán költészet – s különösen a haiku műfaja – egyik legnagyobbjának barátja. Levelezésük a zen és a haiku történetének kincse. 1694-ben, utolsó látogatása alkalmával Basó haikuval tisztelgett a költőnő előtt:

*Nézem nézem
cseppnyi por sincs a fehér
krizantém szemében.*

Siba Szonome, Iszében (*Honshu* szigetének egy kb. 125 ezres városa) született, Japán legszentebb Sinto központja, az iszei szentély papjának lányaként. Szépségéről, szellemének tisztaságáról és tehetséges, őszinte költészetéről egyaránt ismert volt.

⁷ **Fukuda Csijo-ni** (*Fukuda Chiyo-ni*, 1703-1775), az Edo-korszak (1603-1868) japán költőnője, buddhista apáca, aki egy egyszerű, képtekercs készítő mester családjába született. Széles körben a haiku (akkori nevén *hokku*) egyik legnagyobb költőjeként tartják számon. Basó követője, de hamar saját hangjára talál, és már tizenhét évesen Japánszerte ismert alkotó. Elismertsége utat nyitott más női művészek számára is. Tizenhét éves és ismert költő már, mikor megházasodik, de egyetlen gyermeke és férje is meghal mielőtt betöltené huszadik életévét. Soha nem megy férjhez többé és ötvenkét évesen buddhista apáca lesz. Csijo-ni költészetére a természeti világ megbecsülése, a szépség fáradhatatlan keresése jellemző. Stílusát a közvetlenség és díszítetlen egyszerűség

jellemzi, egyetlen pillanat lényegének minimális nyelvvezetű megragadása. Ugyanakkor, mintegy felülről vizsgálva korát annak nemcsak költői összefoglalója – egyszersmind dzsizsei (halálvers) poétája –, de a férfi és nő szerepének vizsgálatával új távlatokat is nyitó művész. Csijo-ni mint a japán-koreai kulturális kapcsolatok kezdeményezője és szorgalmazója is ismert.

14 ⁸ **Enomoto Szeifu** (*Enomoto Seifu*, 1732–1815), samuráj családból származó, iskolázott, magas képzettségű, híres költő. Férje halála után szerzetes lett, s fia ekkor adta ki összegyűjtött verseit, mint *Szeifu szerzetesnő alkotásait*. Egyöntetű vélemény szerint a pre-modern kor egyik legjelesebb női költői életműve az övé.

⁹ **Motodzso** (*Motojo*), életéről nem sok információnk van. Csora felesége volt, s férje halálára írta a fenti költeményt 1780-ban.

¹⁰ **Teisin** (*Teishin*, 1798–1873) zen buddhista apáca és költő. Rjókan tanítványa és legközelebbi barátja. Nagaoka városában született, Japán északnyugati partján. Nem tudni, hány évesen tette le fogadalmát, de már apáca volt, amikor 1827-ben először találkozott Rjókannal. Egy napon Simazaki (*Shimazaki*) falvában koldult élelemért, mikor meghallotta, hogy a beteg és öreg Rjókan egy közeli kunyhóban él. Azonnal felkereste őt, s rövid első találkozásukat követően öt évig, egészen Rjókán haláláig hű társa és segítője maradt a költőnek.

GENDZSI TÍZ 15

KÖTETBEN

Ifjú gyöngyköles

Versekből származó cím

Gendzsi élete tizenhetedik évének tavaszán rendre kiújuló láz gyötörte. Volt az Északi hegyekben egy remete, így hát egy kora hajnalon négy-öt kísérővel útnak indult. Harmadik hónap vége volt, a hegyekben még teljes pompájukban nyíltak a cseresznyevirágok. A remete elkészítette, amit ilyenkor szokás (céduláról van szó),¹ a ráolvasás és más szertartások közben pedig magasra hágott a nap.

Őnagysága² kilépett egy kicsit, hogy körülnézzen. Itt-ott szerzetesi szállások, a kanyargós ösvény alján pedig vesszőkerítés, melyhez egy takaros épület kapcsolódott folyosóval, bent valaki éppen áldozati ajándékot és virágot helyezett el Buddha oltárán.

– Valami szerzetes él ott két éve visszavonultan – mondta neki egyik kísérője.

– Szép lányokat, fiatal hölgyeket és kislányokat látok bent – szólt másikkal.

Ahogy a nap magasabbra ért, Gendzsi felment a remetelak mögötti hegyre, és végignézett a városon.

– Minden irányban párába burkolózó facsúcsok, mintha csak egy festményt látnék! – mondta, mire kísérői más tartományok tengeréről és hegyeiről, a Fudzsi-hegyről, meg valamilyen csúcsról meséltek neki.

– A Harima-beli Akasiban él egy szerzetes, a korábbi kormányzó, aki nevel egy lányt – kezdte Josikijo.³

Az alkonyi pára homályában visszament ahhoz a vesszőkerítéshez, csak Koremicut vitte magával. Amint belesett, a nyugati szárnyban egy szerzetesnőt pillantott meg, amint a Buddha-szobor előtt imádkozik. Úgy negyvenéves körüli lehetett, és nem úgy tűnt, mintha alacsony származású volna. Igen szép felnőtt hölgyek is voltak ott, meg kislányok, akik ki-be járkáltak és játszottak. Volt köztük egy úgy tízéves forma kislány, aki fehér ruhában és boglárkacserje színű⁴ felöltőben szaladt, szépségében kitért a többi gyermek közül.

– Inuki kiengedte a verébfiókámat! Pedig harangháló⁵ alá tettem! – mondta vörösre sírt arccal.

„De jó volna látni, ahogy ez a gyermek növekszik!” – ámuldozott óméltósága, és amint elnézte a kislányt, az az érzése támadt, mennyire hasonlít a Lilaakác Csarnok hölgyére.

16

A szerzetesnő a következőt mondta ezzel a kisleánnyal kapcsolatban.

Hisz azt sem tudni,
ha e zsenge fű megnő,
mi lesz a sorsa:
harmatnak, ki itthagya,
nincs ég, hol eltűnhetne!⁶

Sónagon dajka⁷ pedig így válaszolt.

Meg sem tudván, hogy
sarjadó zsenge fűvel
mi lesz, ha megnő,
ugyan miért akarna
elillanni a harmat?

Ám ekkor jött a szerzetes, és elmondta a szerzetesnőnek, hogy Gendzsi középrangú parancsnok óméltósága van itt a fenti remetéknél.

Ez a szerzetes elküldte egy tanítványát Gendzsihez, ő pedig meglátogatta a szerzetest, aki mesélt neki. Különös gonddal ültetett füveket, virágokat és fákat, a kerti pataknál tűzkosarak és lámpások világítottak. Óméltóságát nem hagyta nyugodni a délben látottak emléke, ezért így szólt:

– Láttam egy álmot, és úgy szeretném megtudni a jelentését!

A szerzetes nevetett.

– Igen hirtelen hozta fel ezt az álombeli történetet – mondta, majd mesélni kezdett – Volt egy tartományi felügyelő és nagytanácsos, aki meghalt. Felesége – valakinek a húga – ezért búcsút mondott a világi életnek, a nagytanácsossal közös egyetlen lányát pedig féltő gonddal nevelte. Később egy Hadügyi Hivatal-vezető herceg⁸ udvarolt a lánynak, aki azonban meghalt: belebetegedett bánatába.⁹

„A kislány tehát a Hadügyi Hivatal-vezető herceg lánya” – gondolta magában Gendzsi, és töviről hegyire kikérdezte róla a szerzetest, majd így szólt: – Bár a házassághoz még túl fiatal, megmondaná, hogy szívesen lennék a gyámja? Odafigyelek, hogy ne lépjem túl ezt a szerepet.

– Nagy örömmel töltenek el szavai. Beszélni fogok önagyságával, a 17 nagyanyjával – válaszolta a szerzetes.

Miután véget ért az esti lelkigyakorlat, Gendzsi meglátogatta a szerzetesnőt és találkozott Sónagon dajkával. [Gendzsi verse:]

Sarjadó fűnek¹⁰
friss levelét mióta
megpillantottam,
úti ruhám ujjáról
fel nem szárad a harmat!

[A szolgálólány] bement, és elmondta a szerzetesnőnek, mire ő így válaszolt.

Csupán ma este
áztatja a párnádat
e harmat-csuha.
Hegymélyi moháéval
ne akard összemérni!¹¹

[Gendzsi azonban] örök hűséget ígért.

Hajnal kezdetén¹² a bűnbánó szertartáson szútrát recitáló szerzetesek hangját közel hozta a hegyi szél, s mindez egybeolvadt a vízesés csobogásával. Gendzsi ekkor ezt a verset költötte.

Vihar morajlik
hegyek felől: álmomból
felriadok hát.
Könnyeimet fakasztja
vízesés csobogása!

A szerzetes így válaszolt.

Ruhád áztatja
merő hirtelenséggel
e hegyi patak,
de megtisztult szívemben
hogy lakhat nyugtalanság?

Amint egyre világosabb lett, a környék zengett a hegyi madarak csivitelésétől, csodálatos látványt nyújtottak az őzek is, amint sétálgattak. Emberek érkeztek, hogy őméltóságát hazavigyék, s örültek, hogy jobban érzi magát. Követ érkezett az Udvarból is. Gendzsi verse:

18

Menjünk, mondjuk el
palotánk lakóinak:
hegyi cseresznyét
– megelőzván a szelet –
jöjjenek megcsodálni!

A szerzetes verse:

Udumbarának¹³
virága végre kinyílt! –
már-már így érzek,
hegymélyi cseresznyékre
így hát rá se tekintek!

A remete verse:

Hegyek legmélyén
fenyőajtóm most éppen
kinyitottam, s lám,
oly virág arcát látom,
milyet még sosem láttam!

Egy védelmező egységű vadzsrát¹⁴ adományozott őnagyságának, aki aztán a szerzetesnél szolgáló fiúval levelet küldetett a szerzetesnőnek ezzel a verssel.

Alkonyi homály:
halványan láttam akkor
egy virág báját,¹⁵
reggel a pára s lelkem
gomolyog csak egy helyben!

A szerzetesnő válasza:

Valóban úgy van?
Virág közeléből hogy

felszállni nehéz,
párálló eget nézván
hadd győződjem meg róla!¹⁶

Sokan jöttek őnagyságáért, köztük a fiatalurak¹⁷ is. Leültek sorban egy szikla tövében a mohára, majd előkerültek a szakéscsészék. A Császári Titkárság vezetője és középrangú parancsnok¹⁸ elővette fuvoláját, és tisztán csengő hangon megszólaltatta, a hivatalvezető úrfi¹⁹ pedig énekelni kezdett: „Tojorai templomtól nyugatra volt tán...”²⁰ A szerzetes hozta kínai citeráját és így szólt:

– Legalább csak egy dallamot játsszon el ezen, s hökkentse meg vele a madarakat! – mire Gendzsi rázendített, majd miután befejezte, az urak mindnyájan hazaindultak.

Őnagysága elsőként az Udvarban tette tiszteletét, elmesélte édesapjának, mi minden történt vele a hegyekben, beszámolt többek között a remete csodatévő erejéről, majd a bal felőli miniszter társaságában távozott. A következő napon levelet küldetett az Északi hegyekbe [ezzel a verssel].

Még egy percre sem
tágít tőlem árnyékod,
hegyi cseresznye!
Pedig szívem egészen
nálad hagytam a múltkor.

A szerzetesnő válasza:

Bércek tetején
míg viharban a szirmok
le nem hullanak,
addig hagyod itt szíved:
épp csak egy múló percre!

Két-három nap múlva Koremicuval küldette el ezt a verset.

20

Sekély-hegy tája...
Nem is oly sekélyek a
vágyak szívemben,
forrás vizében árnya
miért ily messzi mégis?²¹

[A szerzetesnő válasza:]

Hegyi forrásba
ha valaki belemér,
rögtön megbánja,
oly sekély, úgy hallottam.
Hogy is láthatnád árnyát?²²

Ezen kívül ezt mondták:

– Ha a szerzetesnő egy kicsit jobban lesz, átköltözünk a fővárosi házába. Majd utána válaszolunk.²³

Őnagysága aggódott.

A Lilaakácos Csarnok hölgye a harmadik-negyedik hónap óta betegeskedett, és a Harmadik Kerületi Palotába költözött (várandós lett). Gendzsi titkos látogatásai alkalmával Ó Mjóbu²⁴ közvetített közöttük.

Gendzsi verse a hölgynek:

Bár most velem vagy,
tán nem lesz több éj, mikor
láthatjuk egymást:
bár eltűnnék azonmód,
álomba beleveszvéni!

[Így válaszolt:]

Szóbeszéd lesz-e,
s elterjed-e majd hírünk
akkor is, ha e
példátlanul bús létem
örök álommá tesszük?

Gendzsi levetett hétköznapi ruháját Ó Mjóbu szedte össze és hozta őméltósága elébe. A Lilaakácos Csarnok hölgye a hetedik hónapban az

Udvarba látogatott. Kissé gömbölyded lett alakja, arca lefogyott, ám még így is páratlanul csodálatos jelenség volt.

Őnagysága időnként levelet küldetett a szerzetesnő fővárosi otthonába. Úgy hallotta, igencsak gyengélkedik, így hát meglátogatta.

– Nahát, azt mondták itt a Gendzsi úrfi! – szolt Muraszaki, az udvarhölgyek pedig kínosan érezték magukat emiatt. 21

Gendzsi [ezt a verset küldte]:

Mióta ifjú
darumadárka hangját
egyszer hallottam,
nádak között veszteglő
hajóm nem leli révjét!

Majd később [így fejezte ki érzéseit]:

Leszakítanám,
s bár hamar láthatnám már
gyöngykölesszínű
tővel összefonódó
zsenge mezei füvet!²⁵

A szerzetesnek sem adott hírt magáról már régóta, hírvívót küldött hát hozzá.

– A kilencedik hónap huszadik napja körül a szerzetesnő eltávozott, ürességet hagyva maga után – írta válaszában a szerzetes. Gendzsi az eltávozott fővárosi otthonába látogatott, ahol a kislány és Sónagon lakott. [Ezt a verset költötte.]

Hol zsenge nád nő:
Dalok öblében ugyan
egy szem alga sincs,
e hullám korbácsoltan
sodródjon vissza mégis?²⁶

Sónagon [így válaszolt]:

Partra térő hullám
szándékát nem ismervén
Dalok öblében
felé úszó algafürt
oly nyugtalanul lebeg!

A kislány ártatlanul Gendzsi térdére hajtotta fejét.

Amikor letelt a negyvenkilenc nap²⁷, édesapja, a herceg magához készült venni a kislányt. Gendzsi korántsem sekélyes érzése és eltökélt szándéka azonban erősebbnek bizonyult a hercegénél. Újra és újra megsimogatta a kislány fejét, és többször visszánézett rá, mielőtt távozott.

22 Egy alkalommal, amikor titokban ellátogatott valakihez, útba esett a ház, bekopogtattatott hát hazafelé a kapun, ám nem hallotta meg senki. Ekkor egy kísérőjével elénekelte versét.

Hajnal tájékán,
bár a ködlő ég alatt
tévelygek, mégis
oly nehéz továbbmennem
hölgyem kapuja²⁸ elől!

Bentről egy szolgálólányt küldtek a válasszal. Nem tudni, kinek a verse.

Ha megtorpantál,
s oly nehéz itthagynod e
ködös kerítést,
fűvel lezárt ajtónk sem
lehet akadály neked.

Őméltósága hazatért a Második Kerületi Palotába.

Amint meghallotta, hogy apja magához készül venni a kislányt, még késő éjjel Koremicu kíséretében elment a házhoz, ahol laktak. Mindenki aludt, ő ébresztette fel őket, a kislányt ölébe vette, majd így szólt:

– A herceg őméltósága követeként jöttem. Gyerünk, igyekezz! – azzal beültette kocsijába. Sónagon, mintha rémálmot látna, nem tudta, mi tévő legyen, átöltözött hát valami jobb ruhába, és maga is beszállt a kocsiba.

A kislány még akkor sem tudott hangosan sírni, amikor megérkeztek a Második Kerületi Palotába.

– Sónagonnal szeretnék aludni – mondta.

Magasan járt már a nap, mikor őméltósága felkelt. Hívott négy szolgálólányt és a kislány mellé szegődtette őket. Mivel a kislány a Lilaakácos Csarnok hölgyének unokahúga volt, Gendzsi ezt a verset küldte neki.

Bár ágyásomban
nem látom, úgy szeretem
Muszasi-mezőn
megközelíthetetlen
harmatos fű rokonát!²⁹

Mert nem is tudom,
mi miatt fogsz rá mindent,
homályos nekem!
Ugyan miféle fűnek
Rokonáról beszélsz most?³⁰

Fittler Áron fordítása

- ¹ Feltehetően szanszkrit szent szöveget tartalmazó mágikus cédulát áztatott valamilyen főzetbe.
- ² Gendzsi.
- ³ 義清. A következő bekezdésben szereplő Koremicuval (惟光) együtt Gendzsi kísérője.
- ⁴ A korabeli öltözék kívül világosbarna, belül sárga (a boglárkacserje virágának színe) színkombinációja.
- ⁵ Fuszego (伏籠). Rendeltetészerű használata a parazsas fűtőeszközökre téve ruhák szárítása, illetve azok átítatása illataromával.
- ⁶ Zsenge fű alatt a kislányt, harmat alatt magát érti a szerzetesnő.
- ⁷ Sónagon no menoto (少納言乳母). A kislány, Muraszaki dajkája. Jelen vakát a regény szerint egy másik udvarhölgy költötte.
- ⁸ Hjóbukjó no mija (兵部卿宮), a Lilaakác Csarnok hölgyének (Fudzsicubo) bátyja.
- ⁹ A történet szerint azért, mert a Hadügyi Hivatal-vezető herceg nem hagyta ott magas rangú feleségét a lányért.
- ¹⁰ A kislányt érti rajta Gendzsi.
- ¹¹ A X. századi költő, Fudzsiwara no Takamicu (藤原高光, 939 körül-?) alábbi versét (*Takamicu-kötet*, 45.) idézi:

Hegyek legmélyén
moharuhámmal inged
úgy összemérem:
vajon melyikből hullik
sűrűbben a sok harmat!

A moharuha (koke no koromo, 苔の衣) a szerzetes(nő)i ruhát jelenti a vakaköltészetben.

- ¹² A mai időfelosztás szerint nem sokkal hajnali három óra utáni időpontot jelöl. A Heian-korban ekkor kezdődött a következő nap. A bűnbánó szertartás (szenpó, 懺法) során a *Lótusz szútrát* szokták recitálni.
- ¹³ A *Ficus racemosa* nevű növény (szanszkritül u umbara, japánul udonge, 優曇華), amelynek virágát szinte sosem látni. Innen ered az a buddhista legenda, miszerint háromezer évente egyszer virágzik, és olyankor megjelenik Csakravartin (jap.: Tenrin dzsósó, 轉輪聖王) a nagy uralkodó, aki buddhista kontextusban egy buddha, akinek tana az egész világon elterjed. A szerzetes ezzel a képpel Gendzsit Csakravartinhoz hasonlítja.
- ¹⁴ Tokko (独鈷). Az ezoterikus buddhizmus szertartásai alkalmával imádkozáskor használt, fémből vagy rézből készült hosszúkás eszköz. Létezik három- és ötágú vadzsra is.
- ¹⁵ A virágokkal Gendzsi egyúttal a kislány szépségére is utal.
- ¹⁶ Páralló égen Gendzsi versében finoman kifejezett érzéseit, a kislány iránti érdeklődését érti.

¹⁷ A bal felőli miniszter (Gendzsi apósa) fiai.

¹⁸ A Tó no csúdzsóként (頭中将) ismert szereplő, Gendzsi sógora és barátja. A tó a kuródo no tó (藏人頭), vagyis a Császári Titkárság vezetője szóból származik, a csúdzsó (中将), azaz középrangú parancsnok a fiú ekkori beosztása.

24

¹⁹ Tó no csúdzsó testvére, aki ekkor a Bal Felőli Ügyviteli Hivatal (Szabenkan, 左弁官, a legfőbb kormányzati hivatal, a Miniszteri Hivatal ügyeit intézte) középrangú vezetője (szacsúben, 左中弁) volt.

²⁰ A Kazuraki (葛城) című szaibara (催馬楽, az udvari énekek egyik fajtája) sorai.

Tán Kazuraki
temploma előtt történt?
Tojorai templomtól
nyugatra volt tán?
Ostorfa leveles
kútba fehér gyöngy süllyedt,
patyolatfehér gyöngy süllyedt.
Ósitodo, tósitodo...
És ezután majd
felvirágzik az ország?
Vajh családjaink
bősséggel telnek?
Ósitodo,
tositondo,
ósitondo
tositondo...

A dal Kónin császár (Kónin tennó, 光仁天皇, uralk. 770–781) trónra lépését jövendölte meg, ez alapján egyes vélemények szerint a regényben Gendzsi herceg jövőjére utaló szerepe van az idézetnek.

²¹ Egy, a *Tízezer level gyűjteményében* (Tizenhatodik kötet, 3807.) is szereplő közismert vakát idéz.

Sekély-hegyen még
tükörképem is látni
forrás vizében...
Hisz nem is oly sekélyek
érzéseim szívemben!

Ezt a verset széles körben ismerték a Heian-kori arisztokraták, írásgyakorlat (tenarai, 手習い) alkalmával is gyakran leírták. A Sekély-hegy az Aszaka-hegy (Aszakajama, 安積山 vagy 安積香山), amely feltehetően egy, a mai Fukusima prefektúrában (Japán északkeleti részén) található hegy.

²² A X. század második felében keletkezett *Régi és új dalok hat kötete* című vakaantológiában (Második kötet, Hegyi forrás, 987.) szereplő verset idézi.

Lám, meg is bántam,
amikor belemertem!
Hiszen oly sekély:
ruhám ujja ázik csak
hegyi forrás vizében!

A szerzetesnő vakájának utolsó sorában „árnyá”-n a kislányt érti, ebben a formában utasítja el Gendzsi közeledését.

²³ A regény szerint ez Sónagon dajka Koremicunak átadott üzenete.

- ²⁴ 王命婦. A Lilaakác Csarnok hölgyének udvarhölgye. Egy férfi és egy nő kapcsolatának alakulását (levélváltásukat, stb.) akkoriban a női fél valamelyik udvarhölgye közvetítette.
- ²⁵ A gyöngyköles (jap.: muraszaki, 紫, lat.: Lithospermum erythrorhizon) egy fehér virágú, lila gyökerű növény, utóbbiból lila ruhafestéket nyertek. Gendzsi jelen versében a Lilaakác Csarnok hölgye és a kislány (Muraszaki) közti rokoni kapcsolatra utal azzal, hogy a szintén lila lilaakác csarnokában lakó hölgyet „gyöngykölesszínű tő”-nek nevezi. Ezen vaka és az annak hátterében lévő alábbi, a *Régi és új dalok gyűjteményében* szereplő költemény alapján kapta címét a kötet, és nevét Gendzsi legkedvesebb hölgye, Muraszaki.

Egy tő gyöngyköles:
mert annyira szeretem,
Muszasi-mező
minden füve, virága,
bizony, oly kedves nekem!

(Vegyes témájú dalok első kötete, 867.)

- ²⁶ Gendzsi a zsenge náddal Muraszakira, a hullámmal magára utal. Az „egy szem alga sincs” kifejezés arra utal, hogy nem láthatja kiszemeltjét. Ez az eredeti szövegben többértelmű kifejezésen (mirume, 海松布: egy algaféle, miru me, 見る目: lehetőség a találkozásra) keresztül kerül kifejezésre.
- ²⁷ A gyászidő.
- ²⁸ A kifejezés a *Hölgyem kapuja* (*Imo no kado*, 妹之門) című szaiabarából származik.

Hölgyem kapuja,
uram kapuja:
továbbmenni nem tudok,
ha arra járok,
karom ernyőként
karom ernyőként
emelném: bárcsak esne!
Kakukk-földesúr!
Esőmenedék,
ernyőmenedék,
meghúznám magam kicsit,
kakukk-földesúr!

- ²⁹ A Muszasi-mező (Muszasino, 武蔵野) a mai Tokió és Szaitama prefektúrák egy része, a Heian-korban jellegzetes növénye volt a gyöngyköles. Harmatos fűvön tehát Gendzsi a (gyöngyköleshez hasonló színű) Lilaakác Csarnokban lakó hölgyet, a kislány nagynénjét érti. A vers első sorában ezen kívül többértelmű kifejezést találunk: az eredeti szövegben szereplő „ne va minedo” jelentése ‘bár gyökerét nem látom’ (根は見ねど), illetve ‘bár nem alszom vele’ (寝は見ねど).
- ³⁰ A *Régi és új dalok hat kötetében* (Ötödik kötet, Gyöngyköles, 3507.) szereplő verset idézi.

Bár nem ismerem,
ha mondják, Muszasi-rét,
mindent ráfogok.
Nem csoda, hiszen minden
egy gyöngyköles miatt van!

A regényben Gendzsi, mielőtt „Bár ágyásomban...” kezdetű versét küldi, jelen vaka 2–3. sorát idézi, ezt szövi bele válaszversébe Muraszaki, miközben ügyesen válaszol Gendzsiének, a kor szokásainak megfelelően elutasító hangnemben. (A kapcsolat kezdetén egy hölgynek először elutasító tartalmú vakával illet válaszolni.)

MEGJEGYZÉS

Jelen részlet a 11. századi udvarhölgy, Muraszaki Sikibu világhírű műve, a *Gendzsi regénye* ötödik kötetének (fejezetének) összefoglalója, amely a regény 17. századi tartalmi összefoglalójában, Nonogucsi Rjúho (野々口立圃) *Gendzsi tíz kötetben* (*Dzsúdzsó Gendzsi*, 十帖源氏) című munkájában található. (Nonogucsi munkájáról itt írtunk, valamint ugyanitt jelent meg magyarul a regény

26 első kötetének fordítása: *Új Forrás* 2022 11, 6–16. o., https://ujforras.hu/wp-content/uploads/2022/11/ufo22_9.pdf) Muraszaki művének ebben a kulcsfontosságú kötetében a főhős, Gendzsi herceg a fővárostól északra lévő Északi hegyekbe látogat, ahol megismerkedik egy akkor nagyjából tíz éves kislánnyal, aki – Gendzsi mostohaanyjával, Fudzsicubóval (a Lilaakác Csarnok hölgye) való rokonsága és a vers irodalmi utalásai nyomán – a Muraszaki, vagyis gyöngyköles nevet kapta, és később Gendzsi legkedvesebb, életre szóló szerelme lesz. A kötet első sorban arról szól, hogyan intézi el Gendzsi, hogy az anyját és – jelen kötet cselekménye során – nagyanyját elvesztő kislányt ő vegye pártfogásába.

A fordítás a Japán Nemzeti Irodalomkutató Intézet (Kokubungaku Kenkú Sirjókan, 国文学研究資料館) digitális adatbázisának Hacukari-gyűjteményében (Hacukari Bunko, 初雁文庫) található 1661-ben kiadott változat alapján készült. Az illusztrációk ugyanebből a kiadványból származnak (<https://kotenseki.nijl.ac.jp/biblio/200003385/viewer/51>).

A fordításban gömbölyű zárójelben feltüntetett szavak a forrásszöveg sorközi, illetve kisebb írásjegyekkel szedett jegyzetei, szögletes zárójelbe a forrásban nem szereplő, de a megértés szempontjából szükségesnek tartott kiegészítéseket tettük.

FONTOSABB FELHASZNÁLT IRODALOM

Abe Akio–Akijama Ken–Imai Gen’e–Szuzuki Hideo: *Sinpen nihon kotenbungaku zensú 20. Gendzsi monogatari 1.* (阿部秋生・秋山虔・今井源衛・鈴木日出男 新編日本古典文学全集20『源氏物語』1). Sógakkan, Tokió, 1994

Gendzsi monogatari 1. A szöveget gondozta és jegyzetekkel ellátta: Janai Sigesi–Murofusi Sinszuke–Óasza Júdzsi–Szuzuki Hideo–Fudzsi Szadakazu–Imanisi Júicsiró (柳井滋・室伏信助・大朝雄二・鈴木日出男・藤井貞和・今西祐一郎校注『源氏物語』一). Ivanami Soten, Tokió, 2017

Simizu Fukuko: *Dzsúdzsó Gendzsi no honbun to kaksu hanpon – Vaka no ibun to kaisaku no mondai* (清水婦久子「『十帖源氏』の本文と各種版本和歌の異文と解釈の問題」). In.: Itó Tecuja szerk.: *Kaigai Heian bungaku kenkú dzsánaru 6.* (伊藤鉄也編『海外平安文学研究ジャーナル 6.0』Itó Tecuja, Tokió, 2017, 11–28. o.)

Sirai Josio–Nakao Jukari szerk., a szöveget gondozta az Ogi Nabesima Bunko Kenkjúkai: *Szaga Daigaku Fuzoku Tosokan Ogi Nabesima Bunko zó Dzsúdzsó Gendzsi. Rjúho dzsihicu kakiirebon. Honkoku to kaiszecu* (白石良夫・中尾友香梨編 小城鍋島文庫研究会校訂『佐賀大学附属図書館小城鍋島文庫蔵十帖源氏立圃自筆書入本』【翻刻と解説】). Kaszama Soin, Tokió, 2018

1984 óta a ninják (a japán neveket a nemzetközi Hepburn-átírásban közlöm; eredetileg: 忍者 'ninja' vagy más olvasatban: 忍び 'shinobi') vonzásában élek, létezésüknek elsősorban a harcművészeti vetülete érdekelt, azonban 40 év után magyartanárként és a japanológia iránt érdeklődő műkedvelőként eljutottam oda, hogy feltegyem a kérdést: „Írtak-e a ninják költeményeket vagy róluk írtak-e

Fodor György 27

NINJAVERSEK NYOMÁBAN

verseket?” Ebben az ismeretterjesztő írásban megkísérlem a kérdés megválaszolására mellett a legfontosabb kiindulópontokat is megadni, hogy a leendő ninjavers-kutatók további tájékozódását segítsen a témában. Írásom értékét növelheti, hogy benne először jelennek meg magyarul a *Yoshimori hyakushu* (義盛百首; kb. *Yoshimori 100 verse*; 1618) ninjaverseinek szövegrészletei saját fordításomban.

Megemlítem, hogy a komoly kérdésfelvetésemre kezdetben komolytalan válaszokat kaptam. Noha nagy örömmel és szeretettel olvastam, majd agytornaként fordítgattam a Kanadából megrendelt D. J. Kirkbride (szerző) és Chris Moreno (illusztrátor) *Do You Believe in Ninjas?* című ninjavers-gyűjteményt, de ezek a poémák a ninja-lét amerikanizált, túlmisztifikált és a tini nindzsa teknőcökön felnőtt generáció bárgyú, ugyanakkor szerethető ninja-felfogását tükrözték.

Akadnak követők, akik csokorba gyűjtötték a hasonló kvalitású, játékos, stílusgyakorlatokat, amelyekkel tkulajdonképpen megteremtették számomra a 'ninjavers', illetve a 'ninjaköltészet' (*ninja poem* > *ninja poetry*) kategóriát (lásd T. Y. Fish: *Memoirs of a Ninja. Twenty poems behind a mask* vagy a legígéretesebb online gyűjtemény). Ez nem elégtette ki érdeklődésem, a *fake ninja poems* mosolyfakasztó sorai után komolyabban kezdtem nyomozni a valódi ninjaköltmények után.

Tény, hogy Japán árnyékharcosait a mindennapokban nem a magasröptű kultúra foglalta le, hanem például a gazdálkodás, a földművelés, az állattenyésztés, a halászat vagy a gyógyítás. A három megmaradt ninjakódex tekercseiben – *Ninpiden* (忍秘伝, 1560); *Bansenshūkai* (萬川集海, 1676); *Shōninki* (正忍記, 1681) – leírták, hogy a ninják alapvetően hét civil foglalkozást űztek: sarugaku-táncos, rōnin (gazdátlan samuráj), yamabushi (harcos hegyi aszkéta), buddhista pap, kereskedő, komusō (nagy kalapot hordó furulyázó szerzetes), vándor. 1998-ban ezek memorizálására szintén egy verset írtam, amely pont egy waka-láncként működött (noha 7 helyett 8 láncszemet iktattam be), így jelen helyzetben ugyancsak tekinthető ninjaversnek. Mint ilyet, először adom közre szeretettel, széles körben olvasásra ajánlva.

A kuszari–fundo láncszemei

28

egy komuszó ki
hosszú bottal utakat
jár és ginkón hál
tabit hord és kamikat
tisztel szentként amíg él

egy jamabusi
harcos hegyi aszkéta
sanyargat nagyon
ha kell jön a félelem
s eltűnik mint az árny

két szarugaku
kacag a hieizán
arcuk elrejtve
vad álarc mögé bújnak
testüket füstbe vedlik

két rónin üget
a düh haragos lován
két katona két
katana kezükben lőn
és az ég fedi őket

négy sukke folyton
amida buddhát áldja
élő vagy holt ősz
szeretetvágys hiúság
legfőbb tan csupán a zen

három akindo
kalmárkodik oly mohón
kezükben virít
hat isteni suriken
s gazdát cserél a halál

*három hokasi
penget húrokat vígan
lágyszívű dallam
titkon árad ajkukról
egy jumi pendül szóttlan*

*egy dzsónin van még
az utolsó láncszemnek
erő tudása
némaság és bátorság
sógun után ő első*

A popkultúrában sosem került elő a ninják lírai, érzékeny oldala, bár *Az utolsó samuráj* című filmben (2003) a tradicionális japán értékeket örökítő samurájvezér, Katsumoto (Ken Watanabe) ecsetjével gyönyörű verset rajzolt az itatóspapírra, halála pillanatáig kereste a tökéletes sort, utolsó mondata egy tökéletesen megkomponált haiku zárósora. A magasabb rangú, vidéki nemesek, tartományurak egyik kötelező „kikapcsolódási eleme” volt a rímfaragás, amely a *shōdo* (kalligráfia) tudományával párosult. Bizony nem csak a kardforgatás képességéből, hanem a költészeti tehetségből is versenyt űztek (lásd a Netflix *Shōgun* sorozatában Mariko-san – Anna Sawai – haikucsodáit). Az *uta-awase* (歌合) egyfajta versmondó-verseny volt a Heian-korszakban (794–1185), amikor a résztvevők a japán táj jellegzetességeit bemutató wakákkal (5 soros, 5–7–5–7–7 szótagegységből álló rövid versforma) mérték össze költői erejüket.

A valódi ninjaversek első komoly gyűjteménye a *Yoshimori Hyakushū* (義盛百首 ‘Yoshimori 100 dala’), egy százdarabos, wakákból álló versgyűjtemény. A versek célja a *ninjutsu* technikák különféle elemeinek tanítása, azok titokzatos szövegkörnyezetbe ágyazott megőrzése volt. A hasonló témájú verseket korábban is csoportokba rendezték, az első gyűjtést a hagyomány szerint a híres, 12. századi harcos, a legenda szerint egy potenciális shinobi, az igai Ise no Saburo Yoshimori (伊勢三郎義盛, 1159–1189) végezte el – noha ennek dokumentált bizonyítéka nincs, a versgyűjtemény róla kapta a nevét. E 100 vers első igazolható lejegyzése Ogasawara Saku’un Katsuzo (小笠原作雲勝三) 1612-es kéziratában található, amelyet népszerűsége okán 1653–1664 között 4 példányban is kinyomtattak: *Gunpo Jiyoshū* (軍法侍用集; kb. A samurájok katonajogi gyűjteménye). Ebből a 100 versből egy rövid válogatást az 1676-os *Bansenshūkai* is közölt, amelyet a kogai Fujibayashi Yasutake (藤林保武) jegyzett le. Ezekben a tekercsekben a ninjaverseket *shinobi-uta* (忍び歌 vagy *ninka*; kb. ‘az árnyharcos dala’) néven emlegették.

Yoshimori a leírások alapján Minamoto no Yoshitsune (源 義経, 1159–1189) hadvezér egyedi harcmodorral küzdő csúcscsamurája lehetett, aki a *Bansenshūkai* szerint a shinobi harcművészetet ismerő és a rájuk jellemző gerillataktikát használó 7 tábornok egyike volt, feltételezhetően a 100
30 ninjavers eredeti szerzője. Egy bizonyos, az igazi és igai/kogai ninjaverssek legjava a 12. és 16. század között keletkezhetett.

Kedvcsinálónak álljon alább az első 10 vers szabad fordítása és saját értelmezése: a: eredeti szövegek; b: Hepburn-átiratok; c: nyersfordításaim, majd rövid magyarázataim következnek, amelyek nyomán minden olvasó elindulhat a teljes gyűjtemény megismerése, tanulmányozása és „magyarítása” felé:

1a: 大雨や大雨のふる時をこそしのびようちのたよりとはすれ

1b: ō-ame ya ō-ame no furu toki wo koso shinobi yo uchi no tayori to

hasure

1c: *Heves esőben, mikor az legjobban ömlik, akkor használja ki a shinobi az alkalmat az éji támadásra.*

Magyarázat: mindenki élni egy olyan shinobi ikonikus képe, aki a tomboló vihar idején kint rejtőzik a szabadban, és csak arra vár, hogy titkon beszívárogjon a táborba vagy várba. A természet ebben az esetben – bár erejét megmutatja – segíti a shinobit, az éjszakai, hatalmas viharok kihasználása az érzékelés korlátozottsága, az ellenoldalon pedig a végtelenségig fokozása miatt – a ninjutsu ősi módszerei közül – gyakran előfordult.

*

2a: 雨風もしきりなる夜は道くらくようちしのびの働きもなし

2b: ame-kaze mo shikiri naru yoru wa michi kuraku yo uchi shinobi no

hataraki mo nashi

2c: *Éjnek közepén, mikor tombol szél s eső, oly sötétek az utcák, a shinobi sem mozdulhat.*

Magyarázat: a *Bansenshūkai* 14. kötetében a versnek van egy ellentétes jelentésű változata is, amelyben a shinobi ilyen viszonytárgyos időben mozog gyorsan, s bár az időjárás kegyetlen, de mint az előbb kiderült, ekkor éppen a leghasznosabb. Ebben a gondolatban a természeti elemek a shinobit is önmérsékletre, türelemre, kivárára kényszerítik, hiszen ő sem dacolhat a naturával, még ha érzékszerveit, látó- és hallóképességét tökéletesre is fejlesztette.

*

3a: いつはりを恥とおもはじしのびには敵出しぬくぞならひなりける

3b: itsu hari wo haji to omo haji shinobi ni wa teki dashinukuzonara
hinarikeru

3c: *A shinobinak nem szégyene az álcázás, hanem kötelessége
az ellenségeivel szemben.*

31

Magyarázat: nem túl erkölcsös e versbeli megnyilvánulás, ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy a legtöbb esetben a shinobik alacsonyabb rangban voltak azokhoz képest, akik ellen bevetették őket, meg kellett tanulniuk elfedni a nemüket, rangjukat, érzelmeiket, hogy a küldetésüket alapos előkészületek mellett tökéletesen és sikeresen végrehajthassák. Az utókor kétségtelenül az ő taktikai trükkjeiknek a sikerét igazolta.

*

4a: いつはりも何かくるしき武士は忠ある道を専とおもひて

4b: itsu hari mo nanika kurushiki bushi wa chū aru michi wo sen to
omohite

4c: *Mint mindig, egy szamuráj bízik a hűség útjában.*

Magyarázat: hogyan is szégyellhetné a szamuráj, ha hazudik, hiszen az urához való hűsége a legfontosabb, mondhatni élet-halál kérdése, így bár távol áll tőle a shinobi-taktikák lopáson, csaláson, megtévesztésen alapuló rendszere, olykor mégis ezekhez kell folyamodnia az előbbre haladáshoz, így a vers felmentést ad ezeknek a galádságoknak az elkövetése alól, sőt, javaslatot tesz, hogy cselekedjenek tiszta lelkiismerettel, noha hazugul, de mégis egy igaz, magasztosabb célt szolgálva.

*

5a: 網盗には時をしるこそ大事なれ敵のつかれとゆだんする時

5b: ami-tō ni wa toki wo shiru koso daijinare teki no tsukare to yudan
suru toki

5c: *Ki hálót lop, fontos tudnia, mikor fárad s enged el az ő ébersége.*

Magyarázat: a vers arra vonatkozik, hogy minden shinobinak meg kellett figyelnie, hogy mikor a leggyengébb, legfáradékonyabb az őrség, ennek érdekében akár hónapokig kémkedtek, hol vannak a rések a pajzson, szakadások a hálón, lyukak a hálózaton, s ők ott fúrták be magukat hol nyíltan, hol álruhában a szervezetbe, ahol legkevésbé volt feltűnő, majd belülről felémésztve a rendet, zavart teremtettek, elszakították a biztonságos összetartás szálait.

*

6a: 陣がへの用意のあらば竊盜にはさき立て行あんないをみよ
6b: jinga e no yōi no araba settō ni wa saki tate gyō an'nai wo miyo
6c: *Ha kitörni készülsz, lásd meg, kém biz' van-e előtted?!*

32 Magyarázat: a legtöbb tartományúrnak világos volt, hogy az újabb területek felderítését a shinobikra kell bízni, akik mesterien olvadtak be a környezetükbe, legyen az természeti vagy emberi, kémtevékenységük által rendkívül alkalmasak voltak arra, hogy megelőzzenek vagy elfedjenek hadműveleti előkészületeket, területszerző taktikai trükköket.

*

7a: 陣がへの案内をせば山川やてきのあひだをだいーとせよ
7b: jinga e no an'nai wo seba yama-kawa ya teki no ahida wo daiichi
to seyo

7c: *Ha kitörni készülsz, összpontosíts a hegyekre, folyókra, s a köztes távolságokra!*

Magyarázat: egy előrelátó shinobinak tudnia kellett, hogy a csataterék környezete milyen mértékben tartalmaz akadályokat vagy természetes, jól felhasználható, előnyös helyeket: folyókat, hegyeket, mezőket, árkokat, sziklás meredélyeket. Ismernie kellett, hogy milyen mélyek a vizek, milyen a talajminőség, milyen sűrű az erdő, hol vannak szakadékok; az emberi tényezők esetében pedig látnia kellett, hol vannak lakott falvak, élelmiszer-erőforrások, fegyverutánpótlási útvonalak. Mindig volt náluk ecset és tus, ha térképét kellett rajzolni, persze elsődlegesen a memóriájukra hagyatkoztak, onnan nehezebb volt bármit is ellopni.

*

8a: しのびつつ見たつる事を絵図にして軍者にむかひ談合をせよ
8b: shinobi tsutsu mita tsurukoto wo ezu ni shite gunsha ni mukahi
dangō wo seyo

8c: *Pihenés közben rajzolgass, s tárgyalj a katonákkal!*

Magyarázat: természetesen érdemes hangsúlyozni, hogy a shinobi elsősorban felderítő, közelharcot ritkán vívó, profi kémként működött, akit az információk gyűjtésére képeztek ki, nyugati fogalmaink szerint egy elit, elsősorban gyalogos deszantos, akinek legfontosabb küldetése az információvesztesség minimalizálása és a parancsnoki csapat tudásbázisának maximalizálása volt. Ezekben a verssorokban tehát az a tanács rejtőzik, hogy egy shinobinak minden pillanatban résen kell lennie, azonnal felmérni a környezetet (akár évés-ivás közben), kihallgatni a katonák beszélgetését, hogy értesíthessék az ellenséges alakulat vezetőit a lehetséges, sérülékeny támadási felületekről.

*

9a: 陣がへはまづ時と日とのならひありしのびの役は所てきあひ

9b: jinga e wa madzu-ji to hi to nonara hi ari shinobi no yaku wa tokorote ki a hi

9c: *Eljő az idő, s itt a nap, mikor a shinobi főszereplő a helyismeretben.*

33

Magyarázat: a haditábor költöztetéséhez, az előrenyomulási stratégia kiötléséhez a hadúrnak tudnia kellett a vonulás idejére és napjára vonatkozó alapvető információkat, a shinobinak pedig éppen az volt a kötelessége, hogy pontosan ismerje a terület földrajzát, viszonyait, megjósolja az időjárást, helyesen mérje fel az ellenséges hadak távolságát, erejét, kiszámolja fegyverzetük hatékonyságát, ilyenkor a csata kimenetele nagyban azon állt vagy bukkott, ki milyen jó képességű kémeket alkalmazott.

*

10a: しのびには城と陣とのならひ有なんじよの方と森と物かげ

10b: shinobi ni wa shiro to jin to nonara hi yū nanji yo no kata to mori to mono-kage

10c: *A shinobinak léteznek kastélyok emberekkel, mellette vannak erdők és árnyakadályok.*

Magyarázat: a legtöbb várkastély védelmi rendszerének megerősítéséhez a természetes környezeti-földrajzi adottságokat használták ki (árkokat, sűrű növényzetet, meredek sziklákat, áthatolhatatlannak hitt bambuszerdőket), így akik a várba vagy táborba akartak beszivárogni, arra kellett építeniük, amit a shinobiktól hallottak a legnehezebben áttörhető helyekről, hiszen ők tapasztalatból tudták, hogy ott kevesebb az őr, gyengébb lesz a védelem, mert arra számítanak, senki sem hatol be a lehetetlen megkísérelve.

5 HAIKU

Kertemben idén is
avarmáglya ég
a Nappal vetekszik

Tüzes nyílként hasít
az ősz tobzódásába
egy csecsemő sírása

Egy kékszemű kecskebak
szarvával a téli ég felé bök
gyanús neki a színe

Ma olyan a hideg
akár egy halotti maszk
gipszfehér

Egyre közelebb
a tél deres lábnyoma
a szikla póreségéhez

Szilágyi Mihály fordításai

Jaszuaki Inue (sz. Niraszaki, 1952) japán költő, 2013 óta a Kakko* Haiku Társaság elnöke. (*magyarul: kakukk)

MH: Kiskamasz korom óta hallgatok zenét, de csak nemrégiben kezdtem úgy érezni, hogy egy kicsit jobban értem – érzéke-

lem az apró részletek közötti különbséget –, és attól, hogy szépprózát írok, fokozatosan finomabb lett a hallásom. Megfordítva: nem tudsz jól írni, ha nincs zenei érzéked. A kettő kiegészíti egymást. A zenehallgatás javítja a stílust, és minél jobb a stílusérzéked, annál közelebb kerülsz a zenéhez.

OS: Érdekes...

MH: Senki nem tanított írni, sose tanulmányoztam az írás technikáját. Hogy akkor hogyan tanultam meg írni? Zenét hallgatva. És mi a legfontosabb az írásban? A ritmusa. Senki nem fogja elolvasni, amit írtál, ha nincs ritmusa. Belső üktetésének kell lennie, az hajtja előre az olvasót a szövegben. Tudjuk, milyen gyötrelmes egy gépiesen fogalmazott kezelési utasítást elolvasni. Az efféle brosúrák iskolapéldái a nehézkes, ritmustalan írásnak.

Hogy egy kezdő író műve kiállja-e az idő próbáját, általában már abból megállapítható, hogy van-e ritmusa a stílusának. Az irodalomkritikusok többsége láthatóan figyelmen kívül hagyja ezt az összetevőt. Javarást a stílus elemességét, a szerző szókincsét, a narráció lendületét, a témák eredetiségét, az újszerű technikák alkalmazását stb. említik. Viszont úgy érzem, hogy aki ritmustalanul ír, annak nincs írói tehetsége. Ez persze a szubjektív véleményem.

OS: Úgy gondolod, érezni ezt a fajta ritmust olvasás közben?

MH: Igen. A ritmus a szavak, a mondatok, a bekezdések kombinációjából, kemény és lágy, nehéz és könnyű, többlet és hiány ütköztetéséből, a központozás, a különféle hangnemek váltakozásából következik. Talán a poliritmia a legjobb kifejezés rá zeneileg. Jó fül kell a kialakításához. Vagy meg tudod csinálni vagy nem. Vagy létrejön vagy nem. Persze kemény munkával és tanulással fejleszthető a ritmuskészség.

Nagy jazzbarát vagyok, ezért először a ritmust határozom meg. Aztán hozzáadom az akkordokat, elkezdek rögtönözni, és szabadon kitalálom a dolgokat menet közben. Úgy írok, mintha komponálnék.

OS: Sose gondoltam, hogy az írásnak ritmusa lehet, és még most sem egészen világos nekem, hogy mit értesz ezen.

ÉS OZAWA SEIJI² BESZÉLGETÉSE

MH: A ritmus mind az író, mind az olvasó számára fontos elem. Ha szépprózát írsz, és nem határozta meg a ritmusát, akkor nem jön ki a következő mondat, vagyis elakad a történet. Ha az írás ritmusa, a történet ritmusa megvan, a következő mondat simán ki fog jönni. Miközben leírok egy mondatot, önkéntelenül kihangosítom a fejemben, és az ritmust ölt, hasonlóan a jazzhez: tetszés szerint kiválasztom a megfelelőt, és az alapján megyek tovább.

OS: Abban a tokiói negyedben, ahol lakom, nemrég a kezembe került egy brosúra, mellyel egy illető fontos helyi tisztségre pályázott. Egyfajta önvallomás és nyilatkozat volt, jobb híján elkezdtem olvasni, és rögtön azt gondoltam: ez a fickó esélytelen. Azért, mert a harmadik sor után feladtam. Az illető, úgy tűnt, valami lényegeset akar közölni, de én bárhogy próbáltam, képtelen voltam továbbolvasni.

MH: Valószínűleg azért, mert amit írt, annak nem volt ritmusa.

OS: Szerinted emiatt? Mit gondolsz egy olyan valakiről, mint Natsume Soseki?³

MH: Rendkívül muzikálisnak tartom a stílusát. Gördülékeny, nagyon jól olvasható. Ma is csodásan hat, egy évszázaddal a halála után. Bizonyára kevésbé hatott rá a nyugati zene, mint az Edo-kor⁴ hosszú elbeszélő költeményei, mindazonáltal nagyon jó füle volt. Nem tudom, mennyire volt járatos a nyugati zenében, de azt igen, hogy néhány évig Londonban tanult, és feltételezem, valamilyen fokon ismeretségbe került vele. Utána fogok nézni.

OS: Angoltanár is volt, ugye?

MH: Valószínűleg ahhoz is jó füle volt, megfelelően használta a japán és a nyugati hangzáselemeket. Hidekazu Yoshida⁵ is olyan író, akinek muzikális a stílusa. Jól olvasható, egyéni hangja van.

OS: Ebben igazad lehet.

MH: Ha már tanárokról van szó: a te irodalomtanárod a Toho Gakuen Zeneiskolában az író Maruya Saiichij⁶ volt.

OS: Így van. James Joyce *Dublini emberek*⁷ című könyvét olvastatta el velünk. Szóba se jött, hogy én megértsem azt a könyvet (*nevet*). Egy olyan lány mellett ültem, aki jól tudott angolul, ő mondta el nekem, miről szól. Egyáltalán nem tanultam. Ebből következően egy kukkot sem tudtam angolul, amikor Amerikába mentem (*nevet*).

MH: Szóval azért, mert nem tanultál, és nem amiatt, hogy Maruya rossz tanár lett volna.

OS: Nem, tényleg nem tanultam.

A mániákus lemezgyűjtésről

OS: Lehet, hogy kissé bántóan hangzik, de sose kedveltem a mániákus lemezgyűjtőket, a sok pénzű, szuper lejátszóval és tonnányi lemezzel rendelkező illetőket. Régen, amikor még csóró voltam, néha megfordultam ilyen emberek otthonában. Elmész, és azzal szembesülsz, hogy például Furtwängler összes létező felvétele megvan nekik, de annyira elfoglaltak, hogy egyáltalán nincs idejük otthon meghallgatni őket.

MH: A tehetős emberek általában elfoglaltak.

OS: Ez igaz. De a kettőnk beszélgetései során mély benyomást tett rám, hogy milyen elmélyülten hallgatsz minden felvételt. Amiből azt szűrtem le, hogy sok lemezt gyűjtöttél, de másképp viszonyulsz hozzájuk, mint az említett gyűjtők.

MH: Hát nekem sok időm van, és többnyire otthon vagyok, úgyhogy reggeltől estig zenét hallgathatok, nem csak gyűjtögetem a lemezeket.

OS: Téged nem a borítók, hanem a bennük lévő felvételek izgatnak. Ezért találtam már kezdettől fogva olyan érdekesnek a Glenn Gouldról szóló beszélgetésünket. Azt gondoltam: Ez már valami! A minap azonban el kellett mennem egy belvárosi lemezboltba, és miután körülnéztem, elfogott a régi ellenérzésem.

MH: Ellenérés? Úgy érted, a lemezekkel, CD-kkel és más hanghordozókkal mint árucikkkel szemben?

OS: Igen. Már elfelejtettem ezeket a dolgokat, de ott időzve újra feszélyezni kezdtek. És itt vagy te, aki nem muzsikus, és valahogy közelebb állsz azokhoz a lemezgyűjtőkhöz, nemde?

MH: De. Viszont én csak azért gyűjtök lemezeket, hogy meghallgassam őket. És amellet gyakran járok koncertekre, de mivel aktívan nem zenélek, műkedvelő vagyok.

OS: De épp ezért élvezem a beszélgetéseinket, mert egészen másképp viszonyulsz a zenéhez, mint ahogy én. Ebből én tanulok, ez nekem friss és váratlan élmény.

MH: Nagy örömmel hallom ezt. A zenehallgatás életem egyik legnagyobb élvezete.

OS: A másik, ami eszembe jutott a lemezboltban, hogy nem a lemezgyűjtőknek szánám a beszélgetéseinket. Inkább a zenét igazán szeretőknek, hogy az ő eligazodásukat segítse.

MH: Teljes mértékben. Beszéljünk úgy, hogy az a lehető legérdekesebb legyen a lemezgyűjtőknek (*nevet*).

MH kiegészítése: Utólag rájöttem, hogy az énem egyik része nagy örömet lelt a lemezek gyűjtésében, és azért részben egyike vagyok a „mániákus lemezgyűjtőknek”, akikről Ozawa beszélt. Nem tartom magamat mániákus gyűjtőnek, inkább lelkesnek, és bizonyos dolgokban kitartónak. Például, 38 kamaszkoromban Mozart d-moll, K. 421 jegyzékszámú vonósnégyeséért voltam oda, mely a hat Haydnnek ajánlott darab egyike. Egy időben újra meg újra csak azt hallgattam a Julliard Kvartett lemezéről. Ezért most is, ha valaki szóba hozza e művet, a fejemben máris hallom a Julliard Kvartett felvételét, miközben lelki szemeim előtt megjelenik a lemezük borítója. Mélyen belém ívódott és egyfajta etalonnak számít, ennek alapján ítélem meg a mű többi előadását. Akkoriban nagyon drágák voltak a lemezek, és minden egyes beszerzésemre nagy figyelmet fordítottam, ezért bennem (némileg fetisizta módon) a zenemű és a hanghordozó borítója elválaszthatatlan egységet képez. Lehet, hogy ez nem teljesen természetes, de mint-hogy nem játszom hangszeren, ez volt az egyetlen módja a kötődésemnek. Ahogy több pénzem lett, mások felvételeit is elkezdtem vásárolni, és lelkes koncertlátogató lettem. Aztán felfedeztem az előadások összehasonlításának örömét, és ily módon idővel eljutottam odáig, hogy tudjam, mit mond számomra egy mű.

Ezzel szemben, amikor valaki, ahogy Ozawa, elsődlegesen kottát olvasva viszonyul a zenéhez, az sokkal feltétlenebb, bensőbb lesz. Vagy legalábbis kevésbé anyagi természetű. A különbség igen jelentős lehet. Úgy képezem, hogy a zenéhez való ilyen viszonyulás nagyon szabad és nyitott. Olyasmi örömet és szabadságélményt okozhat, mint amikor egy idegennyelvű irodalmi művet eredetiben olvasunk, nem fordításban. Arnold Schönberg azt mondta: „a zene nem hangzás, hanem gondolat”, csak az átlagember nem képes így hallgatni. Amikor szóvá tettem Ozawának, hogy irigylem őt ezért, azt javasolta, hogy tanuljak meg kottát olvasni. Sokkal érdekesebb lesz a zene számodra, mint amennyire most, mondta. Sok éve vettem néhány zongoraleckét, ezért el tudok olvasni egy egyszerűbb darabot, de nyilván elvesznék egy olyan bonyolult kottában, mint amilyen egy Brahms-szimfóniáé. Ha egy jó tanárral erre szánnál néhány hónapot, biztos vagyok benne, hogy azt is meg tudnád tanulni, biztatott, de még nem állok készen erre. Egyszer bizonyosan megpróbálom, de még nem tudom, hogy mikor.

Miközben az egyik beszélgetésünk felvétele előtt ilyesmikről csevegünk, hirtelen belém hasított a felismerés, hogy mi az alapvető különbség a kettőnk zenefelfogása között. Roppant lényeges meglátás volt. Nem mintha én volnék a legilletékesebb megállapítani, hogy milyen magas a hivatásost az amatőrtől, az aktív muzsikust a hallgatótól elválasztó fal. És e fal különösen magas és vastag, ha a muzsikusi világklasszis profi. Ám e tény, mégsem akadálya annak, hogy nyílt, őszinte beszélgetést folyjon. Én legalábbis így

érezem, mert a zene maga annyira széleskörű és nagylelkű. A legfontosabb feladat: működő átjárót keresni ezen a falon – és ha két ember kölcsönös vonzalmat táplál egy művészet iránt, akkor bizonyosan képes lesz erre.

Szilágyi Mihály fordítása

39

- ¹ Murakami Haruki (sz. Kioto, 1949) japán író, műfordító. Kafka-, és Jeruzsálem-díjas. Évek óta a Nobel-díj egyik várományosa. A Geopen Könyvkiadó sorozatban jelenteti meg magyarra fordított műveit.
- ² Ozawa Seiji [Ozava Szeidzsi] (1935–2024) legendás japán karmester. A francia Becsületrend lovagja, Hans von Bülow-díjas. Számos világhírű szimfonikus zenekar (Boston, New York, Philadelphia, San Francisco, Toronto) vezető karmestere, a Japán Filharmonikusok, a Bécsi Operaház zeneigazgatója.
- ³ Natsume Soseki [Nacume Szószeki] (1867–1916) japán író, az első modern realista regények szerzője hazájában. 1900–1903 között tanulmányúton volt Londonban. 1903–1907 között a Tokiói Egyetem angoltanára volt.
- ⁴ Edo-kor: a japán történelem 1603 és 1868 közötti korszaka, stabilitás, a kultúra és a művészetek pártolása jellemezte. Nevét onnan kapta, hogy 1603-ban alapították Edót (a mai Tokió elődjét), ami a császári fővárossal, Kiotóval szemben Japán tényleges fővárosának számított. Akkor ért véget, amikor a sógunok birtokolta effektív hatalom visszakerült a császárok kezébe.
- ⁵ Yoshida Hidekazu [Josida Hidekazu] (1913–2012) japán zene- és irodalomkritikus, szerkesztő. A híres tokiói Toho Gakuen Zeneiskola egyik alapítója. Japán állami díjas.
- ⁶ Maruya Saiichi [Maruja Szajicsi] (1925–2012) japán regényíró, műfordító, kritikus. Angol irodalmat tanított a Tokiói Egyetemen. Állami díjas. James Joyce *Ulysses*-ét részben, *Ifjúkori önarckép*-ét egészében ő fordította japánra.
- ⁷ James Joyce: *Dublini emberek* [novellák] (Orpheusz Kiadó; Szombathely, 2000; ford. Papp Zoltán)

Új Forrás 2024/8 – Murakami Haruki író és Ozawa Seiji karmester beszélgetése

ÉNEKLŐ ASSZONYOK

(A prédikátor könyve)

1

Minden hiába-
való. Hiábavaló-
ságról szólni is.

2

Gyűjték magamnak.
És éneklő asszonyok.
És semmi haszna.

3

Mindennek rendelt
ideje van. Amit az
Isten cselekszik.

4

Jobban van dolga
a kettőnek. Feküdvén
megmelegesznek.

5

Ne gyorsalkodjál
a te száddal. És ne mondd
az angyal előtt.

6

Gonosz nyavalya!
És neve setétséggel
fedeztetik be.

41

7

Mert az orcának
szomorúsága által
jobbá lesz a szív.

8

És ki tudja a
dolgok magyarázatát?
Dicsérem vala.

9

Nem a gyorsaké.
Isten kezében vannak.
Jobb a bölcsesség.

10

Mert a szelídség
nagy bűnöket csendesít.
Aki vermet ás.

11

Valóban, édes
a világosság, és jó
néznünk a napot.

12

Őrlő leányok.
És kipattan a kapor.
Kerék a kútba.

42 ÉJSZAKAI LÁTÁSOK

(Dániel próféta könyve)

1

A király előtt.
Négy gyermeknek tudományt.
Tégy próbát, kérlek.

2

Álmokat láta.
Titkok megjelentője.
Dániel pedig.

3

Arany állókép.
Kemencébe vettettek.
Semmi hatalma.

4

Mit cselekedtél?
Vétkeidről igazság
által szabadulj.

5

Feljegyeztetett.
Mene, Tekel, Ufarszin!
A meszelt falon.

6

Aki bezárá
az oroslánok száját.
És megszabadít.

43

7

És négy nagy állat.
Éjszakai látások.
Meg nem rontatik.

8

Szent hely. Gábriel.
Értsd meg, embernek fia!
Utolsó idő.

9

Hetven esztendő.
És orcámat emelém.
Mert te kedves vagy.

10

Illete engem
az emberhez hasonló.
Légy bizony erős!

11

Prédát tékozol.
Beözönlő seregek.
Mint a forgósél.

12

Gyolcsba öltözött.
Pecsételd be a könyvet.
Megfehérednek.

KILENC RÖVID VERS

1.

folytatás KAF-nak

Néha még verdes,
piheliheg, redves; jön
a halálvedres.

2.

N.B.-nak

A babakék kád
lanyhuló iszonyában
tengericsikó.

3.

A döglött szoba
baba-, gólyafotói,
zárt zsaluszárnyak.

4.

A gyerekrajzok
eltűntek a falról. Elalszik
egy reszketeg bogár.

5.

Fehér köpenyben
jöttek, és letépték róla
a hótakarót.

6.

A.Zs.-nak

A felnyitott kecske
emberszaga öklelte fel
a prédikátort.

45

7.

De mire érted,
hogy a polip álma
terepszínű?

8.

drón fosszília csönd hangár hideg rádió zajló fellegek

9.

Deszkákban gyűrűző arcok.
Légkondicionált szobákban
elfelejtett ligetek.

A Nagykörút Dohány sarkon egy kopottas férfi a botjával kocogtatja az aszfaltot. Nem az a hitvány SZTK-bot volt, szalmasárga bambusznád agancsfogantyúval, s ahogy elhaladok mellette, utánam nyúl, az ördögök meg csak

46 Krulik Zoltán

ADY END

NEW YORK '71

bámulnak ránk égő lámpásaikkal a kezükben, s a patás lábaikat lóbálják. Tudja maga egyáltalán, ki volt Ady Endre? Hogyne tudnám. „*Holdfény alatt járom az erdőt, vacog a*

fogam és fütyörészek” – vetem oda, s mennék tovább. Szerencse, hogy tudja, mert móresre tanítanám. Ezt csak úgy a foga közt sziszegi, mire elereszti végre a karom. Tudja, én láttam is! Annyi voltam, mint maga most, húszéves forma, jól mondom? Ady meg a legjavában. Hol volt még a háború? A bankárok tudtak róla csak. Ide nem jártak, uzsorás is csak a Seiber bácsi. Itt írták a Nyugatot. A Karzaton ültek az uzsorás közelében, ha kellett a kurázsizhoz egy kis apanázs, ne kelljen kimenniük. Ady harsogott, tántorgott kifelé, itt ezen az ajtón. Figyel rám egyáltalán? Persze nem ezen a borzalmon, ragyogott akkor a portál, New Yorknak hívták, nem Hungáriának. Ott áll a Szabadság szobor a tetején, meg a sas, látja-e? Nem a Birodalmi. Sehol se volt még az a gyalázatos, tájképeket festegetett, mint Matuska Szilveszter, de az egy másik történet. Indultam volna, de az öreg újra lecsap. Itt rohant ki, látja? Mit rohant, csörtetett, mint egy vadkan, ott álltam, ahol maga most, s látom, a körút felé indul, a kocsit célozza meg, ami a Nyugati felé tart. Egy kucséber ténfergett ott, nyakában a portékájával, ha tudja, kiféle az a kucséber, hát egy házaló, kínálgatta az áruit, mit tudom én, cigaretta, gyufa, sósborszeszes cukorka, ilyeneket, de Ady odébb löki, s hevesen integet a kocsisnak. Leinteni próbálja, de az csapkodja a lovakat. Ady meg üvölt, hogy állj meg, te disznó, te pernahajder, te útonálló gazember, állj meg, mert megöllek! Az meg még jobban odacsap, persze nem azért, mert hallaná a mocskolódást, mindenütt kocsik robognak. Ady meg indul, de ki kell lépnie, hogy utolérje, de juszt nem éri, hát szaporázza, szedi a rossz lábait, persze akkor nem tudtam még, hogy rosszak a lábai – egy olasz cipész szabta a kaska lábaira a cipőt, vékonyka pipaszár lábai voltak, tudja-e? Párizsba küldte a cipőket az olasz, postán, a Rue de Lévis 92-be, ha épp ott dorbézoltak Lédával. No, szalad a szép olasz cipőben, rázza a fehér kesztyűit fenemód, de a kocsi nem áll meg, Ady se, át a Dob utcán, a Királyon, a Szófián, szó, ami szó, egész az Oktogonig rohan a kompánia, én meg utánuk, mikor a keresztirányú forgalom megakasztja a lendületet. Hő, hő! Fogja vissza a lovakat a kocsis, s a Batthyány palota elé curikkol a nagy vaskarikák mellé. Ott akarta volna fülön csípni Ady a kocsist, mert nem lát, se hall, hogy miféle kocsi után lohol fél órája, őrzöng, tépi fel

az ajtaját, s hőköl vissza habzó szájjal. Koporsó! Koporsó van a kocsiban! Én láttam csak, uram, halottas kocsit kergetett a marhája, esküszöm magának, halottas kocsit.

47

A SEBHELYES ARCÚ MEG A GYAPJASFEJŰ

Meséljek? Ez is New Yorkból indult. A New Yorkból. Csak tekerünk kicsit. Hozzáteszem, akkortájt, kevés volt a kocsmá Budapesten. Hogy mihez képest? Ahhoz, hogy mennyit kellett caplatni egyikből a másikba. És akárhová nem mehettünk, csak a tehetősebbek ültek be a Royalba. A Két medvében az Üllői úton, hatan ettünk egy tatárbifszteket négy pirítóssal. A szállodák szoba se jöhettek, mint a Hilton, ide Jancsó ette be magát, vagy az Interkontinentál, ahová a forgatókönyvírója, s a lábait keresztbe fonva a kerek asztalon, fogadta a *gyónásra* várakozókat.

Voltak ezek a durvább helyek, de a kocsmákat mintha kiszámolták volna a Tervhivatalban, ennyi meg ennyi iszákoshoz ennyi meg ennyi kocsmá jár. És numerikusan is jelölve voltak, hogy számon tudják tartani őket, nehogy kinyisson véletlenül egy, mondjuk a Csikágóban, a Sajó utca pilaszteres kapuja alatt 1514-es sz. Italbolt megjelöléssel. A pléhmerítős borozók is beletartoztak a statisztikába, s a legsilányabb helyen is volt száraz meg édes. Jó, édes bor nincs, azt csinálják, s melyik pancsolmány érdemelne többet egy szónál is? Volt pár hely, ahol kaptál kékoportót, bikavért, esetleg zöld veltelinit, tokajit az Andrássyn s a Falk Miksában. Néhány valódi kocsmában sört csapoltak, ihatál Kinizsit üvegből, rövid italokat, voltak égetett szeszek, kommerszek, s a konty alá való likőrökről, a melaszból erjesztett rumutánzatokról ne is beszéljünk. És a klasszikusok, mint a konyak, gin, kevert, triplisec, fekete cimkés cseresznye, Mecseki itóka, Hubertus, ott álltak a polcokon, a *hamis* Unicum mellett, mert az igazit, a Zwack-félét zárolta a rendszer.

És ne feledkezzünk meg a presszókról. Sokkarú Sivák főzték a fekete mérget, s némelyiknek feltupírozott kontya magasodott csak ki a gépmatuzsálemek mögül. Az íróknak itt is, ott is voltak törzshelyeik, s csak a *kevesek* tudták, Siva az égi pártfogójuk. De vissza az Interkontinentál bájába.

Gimnáziumi magyartanárom, Szabó Flóris OSB, akinek elsőként mutattam meg verseimet, Budapestre küldött egyetemi évfolyamtársához, akit novícius korából ismert, a bencés gimnáziumból, a pannonhalmi körorvos

fiaként. Majd ő eligazít az irodalmi életben. A Tervhivatal osztályvezetője volt az illető, s nem tudhattam, *négerként* ő írja a Jancsó-filmek forgatókönyveit. Magához rendelt. Nagydarab embernek képzeltem. Egy nagy *állatnak*. A kör-
orvos fia? Ismertem pár *hasonlót*. Egyikük mellett ült. Alkarjával
48 eltakarta mindig a füzetét. Más dimenziókban él, gondoltam. Valami
számítógépes cégnél tűnt el a süllyesztőben. A Jancsó-filmekre, meg
kezdttem gyanakodni. Láttam mindet, talán kétszer is, és az összes Szabó Ist-
vánt, s a Szindbádot, a Szerelmet, Amarcordot, Nagyítást, Hetedik pecsétet,
Stalkert, Amerikai aniztot, kb. akkor kapcsoltam, Jancsó blöfföl.

Ugyanezen idő tájt, mondhatnám *véletlenül* ismertem meg egy vékony,
sebhelyes arcú srácot. Petri György, mutatkozott be. Talán túlzás ez a srác,
talán csak légius alkata, szétkapart pattanásai keltették a kamaszos tüne-
ményt. Kőbányán a Pataky Művelődési Házban egy gesamt-kunst est szereplői
voltunk. Joláthy Attila és Haász István képei függtek a falakon. Szilágyi At-
tilával fiatal költők verseit énekeltük. Kiss Anna és Petri György voltak jelen.
A párosításokat illetőleg, jóval később esett le a tantusz. Petri gratulált a Már
csak című szonettjének megzenésítéséhez. *A többi nem tetszik*, súgta. *A többi
nem az enyém*, súgtam vissza, s felneveltünk. *Eötvös utca 22. Két kerek ablak
van a kapun* – mondta az elváláskor.

A Hernádival való találkozás előtt már korábban odaértem az Inter-
kontinentál bejáratához. Monumentális falai közt a jellegtelen üvegajtón ki-
bejárókat figyeltem? Petri viharzott át rajta. *Hernádihoz?* Nézett rám kérdőn,
s odébb vont. *Felejtsd el azt az embert*.

Az Eötvös utca 22-ben kis ház áll a nagy bérház udvarán. Könyvespolc, ágy,
asztal, pár szék, a sarokban 68-as macskakő, a falnak támasztva párizsi ut-
catábla, szétszórt fényképek, a csillár helyén egy szem villanykörte, s egy an-
gyal, Maya képében időnként átsuhan a szobán. Petri kissé előrehajolva
gépelte szövegeit, vagy újságszélre firkált, sörlátétre, ami kéznél volt. A Re-
mington fölött Lukács fényképe. Nem az evangélistáé. Lukács György filozó-
fus plakát méretű fényképét tartotta a négy szeg az írógép fölött. *Marxista
lettem, anyám, lukácsista* – gyönte meg anyjának. *Miért, fiam, miért? Tegnap
még eljöttél velem a templomba, ministráltál!* Pörölt vele Kató néni a Batt-
hyány téri Szent Anna templom előtt. Mígnem, odaguggolt a Mária téri szobor
alá a bokorba, feltekintett, és lehülyézte a Jóistent. Így ahogy mondom. Nem
mástól tudom, mint Kató nénitől, akit anyácskámnak hívott tizenöt éves ko-
ráig. Nagy szerencséd van, üzente a pap, aki a barátja volt, hogy nem csapott
oda a mennykő. Valamiért onnan, és ebben a pózban tartotta jónak, hogy a
Jóistennel társalogjon. Arról már nem szólt a fáma, hogy egy arra kóricáló
eb, ahogy ott guggolt, lepisálta a szandálját. Visszaszaladt a templom elé,
naná, hogy nem azért, hogy meggyónja a pimaszkodását az Úristennel, azért,

hogy a kútnál lecsapassa a kutyapisát. A Gödör nevű kocsmában mesélte, az Aradi–Eötvös sarkon. Lukács, idővel lekerült az oltárról, Bibó került a helyére.

A pulikutyafejű Temesi a Tündér utcából érkezett, akkor ő is valami manó, óriás, varázsló, gondoltam, tündér bizonyára nem, akkor még nem volt író, ha dédelgette is ezt az álmot a szegedi bölcsészkaron. 49 Budán tartott legénylakást a Margit körút 56. szám alatt, ide járatta a postát, talán a csajszykait is, ide tért meg kocsmatúráiról, s egyéb titkos útjairól, amiket nem firtatnék, mert a hitébe való megtérés évtizedekig váratott magára. A Margit körúton lefelé menet a Négy szürke volt legközelebb, s ha alább ereszkedett, a Paksi halászcsernye, átellenben a Rózsadomb presszó, s ha bírta az ember a cigányzenét, a Margitkert étteremig is felslattyogott. Kocsmá a Széna téren, a Lövéház sarkon volt, két bejárat. Barackszárga lakkozott asztalainál hánytuk-vetettük, a pandúrok ellen való talán ez a két ki-bejárat? A vadabb lányok ide is lejöttek velünk, a finomabbakat följebb kísértük, a Trombitás külön termébe. Temesi, a Vermutok után a Tarot kártyával kábította őket. A Fiala Művészek Klubjában kapott állást. Bámulatos gyorsan nyerte el e tisztséget, egy évvel Pestre jötté után. Vidéki fiúkkal gondolták frissíteni a belterjes pesti bűnbarlang gárdáját a kultúra csőzei. A Mechwart ligetnél felugrott a hatosra, az Oktogonnál át a Földalattira, hipp-hopp, s már ott volt a Bajzánál. Ha minden klappolt, negyedóra volt a csúcsidő. Bunyózott is. Mondok egy esetet.

A törzstagok közül aznap éjszaka mindenki ott könyökölt az FMK földalatti bárjában. Zuzu legegélőbb, rockabilly frizúrral, John Travoltát játszott Dixi oldalán, szolidabb költők, Kőbányai Janó és a Fölőspéldányosok, Rozner Géza, hóna alatt a Svéd király kéziratával, Almásy Aladár a plafont bámulta, Bódy Gábor Méhes Mariettát, Erdély Miklós valami pankráción agyalt, amivel kibillenthetné a piederasztálról a Bódy-Zuzu-Dixi szentháromságot. Almásy ekkor kihúzta a kályhacsövet a falból, Erdély arcába nyomta és belefújta. Erdély felvonított. Megöllek! S pelerinjében, mint valami denevér, csapkodva, nekiesett Almásynak. Almásy a szűk lépcsőfordulóba menekült. Mindenki feketéllet a koromtól. Ekkor lépett színre Temesi, s küklöpszéként, súlyos ökölcspásókkal átvágta magát a verekedőkön. Így válik érthetővé, miért is kellett a tapasztalatlan vidéki fiúnak az állás. S bárha nem paradicsomlé piroslott szertesét, győzte is volna, ha nem ront be a rendőrség. Bezsuppolták a hőzöngőket, és elhajtottak. Dixit, aki rezzentelen Buddhaként ülte végig az éjszakát, egy hónapra kitiltották a Fiala Művészek Klubjából.

De még mindig nem a New Yorkban vagyunk, ahol tinta is járt a kávéhoz, míg Karinthy egy kanapét be nem terített vele. Itt fogjuk találni Petrit és Temesit, akik az Oktogonhoz közeli Kőműves étteremben isznak még,

s Csurkát, aki Ady törzshelyét szemelte ki estére a New York karzatán, ha kártyafüggőségben testet öltött játékszenvedélye el nem téríti elébb a Mammonhoz.

50 Az Akácfa utcában a Dohányhoz közel egy szerény, földszintes épület ablakain megsárgult függönyök koszlottak. Észrevétlen haladt el mellette a pórnép. Nyugdíjas étterem, ajtaján ócska alumínium kilinccsel. A szegényeket szolgálta napközben, éjjel a gazdagokat. A párnás ajtók mögött a vörös tapétás hátsó termekben játéklarang működött az éjszakában. Miután a pórnép elhúzta a csíkot, bezárult az utcai bejárat s egy titkos hátsó ajtón surrant be a gazdag. Léhűtők is vegyültek közéjük, hamiskártyások, sugógók, pengeélen táncoló maffiózók, kik nap mint nap kockára teszik az életüket. De kellettek könnyűvérű lányok (kicsavart citromhéjak) is, hogy kacarásszanak a budoárban, különben nem lenne kaszinó a kaszinó. Akkor más volt a nagy pénz, értelmetlen, hogy leírjam, mekkora összegeket vesztek-nyertek az urak. Innen érkezett Csurka a New Yorkba.

Ki látott már karón varjút? – bődülte el magát, s lebaszta a tömött bukszát az asztalra a két hörpölgető elé. Sebhelyes arcúnak és Gyapjasfejűnek szeme se rebbent, épp kóstolgatták egymást. Kapatos állapotban találta őket a mester. Köztudott volt számtalan sikeres műve okán, a kor kevesei számára jellemző jómódúsága, már-már gazdagsága. Fölényes-barátságos szavakkal üdvözli az ifjakat, s invitálja a kor akkor cool helyére a Búsuló juhászba, taxit rendel, indul a triász, a hegytetőn csatlakozik Császár István. A záróra után Császár közeli kilencedik emeleti lakásába indulnak. A dúvad Csurka, se szó, se beszéd, megragadva Temesi üstökét, fejét arccal az asztalra nyomja, mely állapot, a következő mondatra ragadtatja az ifjút, eressz el, mert megöllek. Csurka elengedi. Később, hajnalok hajnalán keseregve monologizál az erkélyen, megsértettem ezt a fiatal kölköt, ahelyett, hogy bátorítottam volna, s lép az erkély párkányára, Petri és Temesi vetődve érik el a lábát, Császár István a karjait.

GYANÚTLAN

Amikor a dús fáról szedtem a sárgabarackot,
nem sejtettem, egy éve sincs a kiszáradásig;
amikor udvarunkra gondoltam a tavacskát,
nem képzeltem a békák érkezését,
hogy éjszaka álmomig ér hívogatásuk,
és a megmaradásért küzdenek az ebihalak;
amikor néhány hónaposan ölembe ugrott cicánk,
nem láttam a vadászata nyomán
szállingózó tollakat, a rozsdafarkú maradékát;
amikor kiválasztottam a rózsaszín dáliát,
nem a megrágott levelek, a ravaszul sörbe csalt
meztelencsigák teteme járt eszemben;
amikor megvettem a tarkalevelű illatvirágot,
nem rémlett, tavaszra elveszti nedveit, gyökerén
hangyatojásokat találok, s hiába ültetem át.
Így jár, aki gyanútlan, tervezni csak életet akar.

ANYÁM NEVE A NYILAS JEGY URALMA ALATT

Horoszkópod szerint így telik el életed:

*Keresed az újabb kihívásokat,
rendkívül magabiztosan hozol döntéseket,
alapvetően optimista vagy,
utazol és tanulsz sokat, ha teheted,
szabadságszereteted erős, de
zavar, ha nem találsz a dolgokban értelmet.*

*Mindig azt várod, hogy elismerjenek,
addig törekszel, amíg visz a lendület,
reményed nem fogy, bízol, amiben csak lehet,
gondolsz másokkal, és várod, hogy gondoljanak veled,
igazán fejlett az igazságérzeted, hiszen
te szüntelen kísérletként éled meg a létezését.*

*Vajon erő vagy gyengeség,
ha idő előtt sikerül levetkezni
a csillagok akaratát?*

VISSZANYERT SEMMISÉG

Üres sorok fehér paplanon,
és levegőben a megelégedés
félelemtől fodros rajzai,
amikor előhullámszik egy test,
titkaidat kitakarva.

Apád után törvény-
szerűen *K*, és ki tudja
hányadik déd-, ük- vagy szép-
anyád, nénikéd vagy
egy jóbarát tiszteletére
M lettél, gyöngy a sárba dobva,
de te büszkén vállaltál
közösséget a *K*-kal, és hallgattál
az *M* különféle változataira,
amikor szólítottak a falu határában,
aztán pedig, amint a rend
úgy kívánta, a *KM*-et ok-
irataidban *ÁJ*-nére cserélted,
a varrógépet bölcsőre,
a falut városra, majd egy sötét
napon az özv. felvételével
pecsételted meg a hiányt,
és vele sorsodat, mindörökre már.

Meg kellett halnod,
hogy a nevek elviselhetetlenül
makacs birodalmán túlhaladva
visszanyerd az uralmat
önmagad felett.

EMIL

(regényrészlet)

A mennybolt megnyílt,
a barnavörös, egymásba
kapaszkodó felhők tudomá-
nyos ismereteinken kí-
vül álló világról vertek
hírt pillanatokra. Kinéz-

tem az ablakon; ha oldalt fordultam, jól láthattam az egyes-kettes stúdió krémsárgára festett falát. A kis fekete pont a város felől közeledett, messziről nagyobb madárnak sejtette volna bárki.

Az udvaron szokatlan, szinte télies, számomra ijesztő csönd uralkodott.

A lapos tető fölött kibontakozott Gyurka levegőben úszó, bricsesz nadrágos alakja. Nem lepődtem meg. Titkon számítottam is arra, hogy ez egyszer bekövetkezik; egy pillanatra összeért a tekintetünk.

Hirtelen jutott eszembe minden, amit jómagam átélhettem a Pannónia utcai lakásban, s utójára a Balatonnál, az operáció előtt. Jól ismertem az elméletet is, amit németországi útjaimon tekintélyes szakemberek többször kifejtettek nekem. Tudtam, hogy a transztravitizáció viszonylag ritka, ám egyáltalán nem szokatlan jelenség, s hogy gravitációs ellenmozgást mindeddig csupán olyan területek fölött tapasztaltak, ahol szinte állandóan háborúk dúlnak. Magyarország ilyen föld; vérrel kevert humusz. Nálunk a transztravitizáció váratlanul, életkortól s élethelyzettől függetlenül lephet meg bárkit.

A legutolsó két esetet a televízió rendkívüli műsorában láttam. Csak a fényképüket közölték; hogy mi történt velük pontosan, azt színészek közreműködésével, trükkfelvételek segítségével mutatták be, de néhány nappal később már a titkos jelentésekben is szerepelt mindkettő.

Egy orvos haldokló beteghez igyekezett Bars-Hont vármegyében vagy Nógrádban talán. Az asszonyból vékony szalagban vér folyt közepén; hiába próbálta az ápolónő megállítani, órák óta, ha lassan is, de a vérzés erősödött.

Az orvos kismotorral robogott végig a sötét, nyári lomboktól takart úton. Váratlanul csuklani kezdett. Illetve, nem is annyira váratlanul. A jelenség, amely az utóbbi időkben gyakran meglepte, olykor izzadással, gerinc környéki, változó erősségű fájdalmakkal járt. Többször lefékezett a kopár poros árok mellett. Szíve fölfelé, középre, a nyaka felé dobbant kettőt, olyan

erőset, hogy azt hitte előbb érkezik meg a másik világba, mint a haldokló jegyzőné.

Homlokát ellepte a veríték. Két kézzel kapaszkodott a kormányba, az öregasszony háza közelében leállította a motort, azután hátranyúlt hosszú, henger alakú táskájáért. Nyugtatót akart bevenni, de hirtelen 55 meggondolta magát. Gyorsan a hóna alá csapta a táskát; a kormány kicsúszott a kezei közül, s ő lassú elegáns mozdulattal, mintha táncolna el-lebegett a kertkapu felé. Megkapaszkodott a kerítés tetejében, majd hatalmasat üvöltött. Az ápolónő kirohant az udvarra; akkor az orvos már a villámhárítót markolta görcsösen a piros cserepek mellett. Két kört tett aztán a tető fölé; észrevétlenül, tapintatosan haladt el mellette a jegyzőné kiszabadult lelke – legalábbis az orvos ateista létére később ezt állította.

A másik eset: élt egy paraszt Vas megyében. Megtörölte homlokát, lemosta az ásót, összeszorította az állkapcsát, azután dugóhúzó mozgására emlékeztető módon, tornászok ruganyos finomságával elemelkedett a földtől. Úszni kezdett fölfelé, éppen csak súrolta a malmkő tetejű kerti asztalt, kezével megérintette a kukoricagóré gerendáját, a diófa leveleit. Átrepült a baromfiudvar, a sűrű léckerítés, a lánccal megkötözött, vadul csaholó kutya és a kertkapu fölé, befordult a főutcába, majd ráült az egyik kátrányos villanypózna tetejére. Szerencse, hogy az áram nem csapta meg. Itt találtak rá a csendőrök.

A különleges képességgel rendelkezőket keresi az állam; az észlelt eseteket szigorú büntetés terhe mellett jelenteni kell, az érintetteket tudományos munkára használják fel. Igaz, észlelt esetek alig vannak. A nép nem elég éber, s lássuk be, egészen más, főként közönséges dolgok érdeklik.

Persze, nemcsak erről volt szó. Hiszen magam is átéltem hasonlót, s jól tudom, hogy abban a pillanatban a váratlanságban milyen erősen van jelen a természetesség, mi több, a mindennapiság élménye. A mindennapiságé, ami akkor hirtelenjében nem különbözik példának okáért egy trafikbeli cigarettavásárlás élményétől; de magában hordozhatja – szintén ugyanolyan egyértelmű módon – a vértanúság lehetőségét is.

Többé nem emelkedtem a föld fölé, mint operációm előtt, az egykori háborús nyáron. Más jellegű, ám az előbbivel kétségtelenül rokonságban álló furcsaság esett meg velem; nem is egyszer, s olykor meghatározó pillanatokban.

Legutóbb – az életben maradás ösztöne, a vágy szülte talán, hogy hirtelen elhatározással hazainduljak a biztos pusztulás elől – az erdélyi havasokban. Ugyanaz történt, mint Dózsa István kiszabadításakor, a hadifogságból való szökés pillanataiban vagy 1945 tavaszán, amikor el kellett

menekülnöm Budapestről. Az életvágyon túl semmiféle ösztön nem vezérelt egyik esetben sem, legalábbis semmi efféléről nem tudtam – nem tudhattam – beszámolni a későbbiekben; igaz, az ösztönök működéséről nehéz lenne bármiféle leírást adni.

56 Amikor 1948-ban ott feküdtem a Keleti-Kárpátokban a fényképész háza mellett, éppen egy, a megszokottsággal, szinte az unalommal keveredő különös érzet emlékeztetett arra a közel hat hónapi ottani bujdosás ellenére is idegen környezetben, hogy valójában nem ott, hanem több száz kilométerrel arrébb, nagyon is ismerős vidéken fekszem a földön.

Alig fél évvel a különös élmény előtt egy tűzpárbajból megszabadulva valahol Erdély szélén, a keleti Magyarország határán ismeretlen hegyen kapaszkodtam fölfelé, miközben a becsapódó lövedékek nyomán töredezett körmöm, felrepedt tenyerem alól kövek és tűlevéllel keveredett porhanyós föld hullott le a mélybe. Zakómat, érintve a szív feletti bőrréteget, a hajtókat baloldalon bemetszve kettészakította egy ág. Véres ingben kúsztam át a közeli erdőn; a tűlevelek apró törökként döfték a mellkasomon nyílt sebet. Ösztönösen kerültem el azokat a helyeket, ahonnan fények szivárogtak, ahol kocsmát vagy magányos házat sejtettem, ahol kutyák ugattak. Töltényeim elfogytak, apró revolveremet mégsem hajítottam el, nem akartam jelet hagyni üldözőimnek. Úgy terveztem, hogy megalszom az erdőben. Később is ott maradok, a hosszsan, kisebb-nagyobb kanyarokkal és szünetekkel Nagyváradig húzóódó erdősávban, onnan nyugat felé indulok, az Alföldre, messze elkerülve Debrecent. Szolnok alatt valahol átúszom a Tiszán; a túlparton, a lakyteleki erdőben már a mieink vannak.

Vizes sárba ért a kezem, gyorsan oldalra fordultam. A levelekre őszi napos késő délutánokra emlékeztető vörös fény hullott, a fák árnyéka megnőtt. A fel-felvillanó vörös fényben az állatok távoli, olykor eszelős, mély női nevetésre emlékeztető vakkantásait puskák távoli durranása kísérte.

Fölnéztem. Odafönt, vagy tíz-tizenöt méternyire tőlem erős, valószínűtlen fehérséggel megvilágított ablakban ismeretlen, ezüstös hajú férfi állt. Elbújni sem lehetett volna előle. Andrei Paul volt, a helybeli fényképész. Műtermi lámpáját égette. Arról a hat hónapról, amit nála töltöttem, nem kívántam beszélni a későbbiekben; igaz, nem is nagyon faggattak.

Amikor tőle eljöttem – attól félve, hogy a fotográfus kényszerűségből, saját életét mentve átad a kommunista hatóságoknak, amire finoman, mint egyre valószínűbb lehetőségre ő maga utalt is – először a közelben bújtam meg. A kert nedves, hideg földjén feküdtem; a ház bejáratából figyelve, a növendék bálványfenyők takarásában – napokkal korábban kipróbáltam – nem tudtak volna észrevenni.

Felszakadt a nedves moharéteg, alatta meg – éreztem – mintha újabb és újabb rétegek fakadtak volna föl puhán. Dohos levegő tört föl a mélyből; nem kellemetlen, inkább otthonos, itt szokatlanul furcsa és meglepő. Mintha vidéki sekrestye ruhásszekrényéből selyemruhák, csipke szegélyű albák, keményített, hófehér oltárterítők, régi, tömjénfüsttől súlyos, 57 aranyzálás reverendák közül áradna ki.

A kert alatt finoman mélyülő, aztán hirtelen emelkedő völgy húzódott. Néhány göröngyöt szorongatva, elmorzsolva szorosan a földhöz tapadtam. Szinte láttam magam előtt a hegynek, a fényképész házának tartó rendőrköt, titkos ügynököket; a csendes, földből jövő, olykor egész határozott lüktetés mintha vasalt csizmás lépteiket visszhangozta volna. Mögöttem fönt a fényképész, Paul tanár ablaka világított fehéren. Fejemet, orromat belefúrtam a nedves földbe; behunytam a szemem. Inkább menekülés közben lőjenek le, minthogy letartóztatassanak – vibrált bennem. Tisztább, becsületesebb záróköve lenne pályafutásomnak, eredmény nélkül véget ért titkos küldetésemnek.

A finom, lágy dobogás halk zúgássá alakult. Alatta a mohából kipréselődött víz feltört, csöndben, mintha forna, bugyogni kezdett. Aztán az is abbamaradt.

A vízben – jól láttam, amikor felemelkedtem levegőt venni – lilás-vajszínű felhők tükröződtek, amint kelet felé vonultak. Bámultam magam a tócsában; az orrom hegyét, a fejem körvonalát vettem ki és a hatalmas, sötét szemgödröket; a zúgás erősödött, furcsa kattogássá alakult. És ekkor olyasvalami történt ismét, amit megmagyarázni nem lehetséges, hétköznapi módon elmondani pedig képtelenség, mert maga az esemény volt értelmetlen, legfeljebb körülírni lehetne nagy vonalakban, pontatlanul. A váratlan ébredés élményét juttatta eszembe, azt a fajta ébredését, ami általában kimerített: mint amikor a rendestől eltérő helyzetben szunnyad el az ember, például vacsora után egy karosszékben üldögélve: akkor valóban teljes lesz a zűrzavar a sarkukból kirántott világokban; a varázsszék teljes sebességgel viszi az időn és a téren át, s amikor felnyitja a szemhéját, pár hónappal korábban, egy idegen országban érzi magát. Az élmény ahhoz a különös illúzióhoz hasonlított, amit utazáskor tapasztalhatunk, és amelynek eredményeként valahányszor kint-ről, idegenből visszatérünk, sosem tudjuk teljes bizonyossággal, hogy valóban el voltunk-e?

Ami történt, önmagában semmitmondó tehát.

Oldalt a víztükörré váratlanul, lassan különös, szerteágazó alakzat úszott be, majd maradt ott mozdulatlanul. Jól álcázott, vegyvédelmi felszereléssel ellátott katonának gondoltam az első pillanatban; a kattogásba nyikorgás vegyült, hirtelen erős szél futott át a föld felett. A vegyvédelmis

katona megmozdult: hatalmas lombkoronát rázott fejem fölött a légvonat. Az árnyak lassan átalakultak, a völgy finomabb formát öltött, közepén mintha gyér villanyfény-sor remegett volna bizonytalanul.

58 Bukszusillat csapott meg hirtelen; óvatosan feltérdeltem. A derekamtól pár méterre ribizlibokor tűnt föl, majd egy szőlőinda, amely foltkban jól kivethető, kövekből kirakott, felfelé kapaszkodó utat takart.

Szemből ismerős fények világítottak. Középen, mint a Hold, az otthoni veranda kerek lámpája égett. A Liptó utcánál, a Németvölgyi út sarkán megállt a villamos, majd a kattogás újra erősödni kezdett. Mintha részeg álomba zuhantam volna, úgy érkeztem meg, haza.

Fázósan, remegve keltem föl. A verandalépcső előtt összeestem, és elvesztettem az eszméletemet. A zajra kilépő Éva talált rám.

Amikor 1945 tavaszán el kellett menekülnöm Budapestről, hosszú időn át feküdtem egy száraz patakárokban túl a budai hegyeken, s mozdulatlan állapotomban tíz kilométert megtéve sikerült frontot váltanom, átjutni az oroszoktól a mieinkhez. A magyarok és a németek is többször kihallgattak. Egy alkalommal egy értelmes németnek elmondtam őszintén mindazt, ami velem történt. Meglepetésemre nemcsak nem nevetett ki, s nemcsak elhitte mindazt, amit a hadifogságból való szabadulásról, a fronton való átjutásról meséltem, de attól kezdve ő és társai megkülönböztetett tisztelettel bántak velem. Nem küldtek ki az arcvonalra, pedig képzett tisztekből akkor hiány volt. Előbb kipihenhettem magam a Balatonon és egy dunántúli szanatóriumban; azután Korponay százados különleges feladatokra kiképzett különítmenyéhez vezényeltek.

Azt igen hamar megtudtam, hogy helyváltoztatásra való alkalmi képességem önmagában semmit sem ér. Nagy terek rövid idő alatt való áthágása tervezett módon csak akkor valósulhat meg, ha több, erre alkalmas ember határoz efelől, s fordítja akaratát egyetlen irányba. Ha ezek az akaratok harmóniában összeforrnak, akkor lehet nagyobb alakulatokat szinte pillanatok alatt átvezetni akár több száz kilométeres távolságokat legyőzve az arcvonal egészen más szakaszára vagy akár az ellenség hátába. Egyedül a tudomány semmit nem ér; mert esetleges, független a rendkívüli képességgel rendelkezők akaratától.

Így lettem szem a láncban, s az maradtam a későbbiekben is; csekély mértékben ugyan, de sok embernek segíthettem.

Amikor 1948 őszén váratlanul hazatértem a Keleti-Kárpátokból, a hosszúra nyúlt bevetésből, meglepett a távollétem alatt végbement gyors átalakulás. A házak fél év alatt újjáépültek Pesten, a Duna-hidakat egy kivételével helyreállították. Új politikusok tűntek fel a Vezér körül, régi harcosok vesztették el addig biztosnak hitt pozíciójukat. Tudtam, de inkább éreztem:

ha nem is a váratlan, forgószélszerű hazatérésem szülte a változást, de annak ténye valamiképpen szoros összefüggésben volt vele, anélkül nehezen követhetett volna be.

Néha azt hiszem: a világ értelmetlen történettöredékekből áll össze egészzé, amely alapvetően esetleges, összekapcsolódása logi- 59 kátlan és indokolhatatlan; egy íróasztal mögül nézve pedig erősen kifogásolható. Nem tudhatom, hogy mi miért válik valósággá. Hiába igyekeztek repülésemre és a térhez való rendhagyó viszonyomra Németországban magyarázatot adni, igazából ők sem értették a dolgot. Választ ma sem tudok adni semmire; csupán arra vállalkozhatom, hogy leírjam, ami velünk megtörtént.

Kinéztem az ablakon; az egyes-kettes stúdió krémsárga épülete fölött, a város felől közeledett a kis fekete pont; messziről testesebb madárnak sejtethette volna bárki. Az udvaron szokatlan, szinte télies csönd uralkodott; a lapos tető fölött végre kibontakozott Gyurka levegőben úszó, bricseszadrágos alakja. Gyuri azonban váratlanul, éles fordulattal az igazgatóság kerítése felé lebegett tovább, a Gyarmat utca irányába, majd eltűnt.

Ekkor láttam meg Bánhalmi nemzettestvért. A párttitkár irodája ablakából az eget kémlelte; talán nem vette észre Gyurit; persze az is lehet, hogy igen; a földhöz közeledő tranzitravitizálót könnyebb meglátni. Az addig üres udvar abban a pillanatban megelevenedett; a Róna utcai új épület felől többen az egyes-kettes stúdió felé tartottak.

ÜRES TÜKÖR, 2024

Tükörbe nézni mindig feladat,
de nem a jólkinézés érdekel,
inkább, hogy összerakni magamat
lehet-e. És nem érem be ennyivel.

A látvány mégis furcsa és felőröl:
egy ember az, egy testi lény csupán,
kinek Isten parancsolgat felülről,
ha nem fogad szót, úgy vágja kupán,

hogyan sorsa kiröppen a láthatóból,
a felfoghatóból az élete,
egy apró véletlennek is meghódol,
gondja már senkinek sincsen vele.

Efféle a reggeli állapot,
nem látok semmit, tehát nem vagyok.

A LÉTEZÉS ÖRÖME

A létezés öröme nem bánat-e inkább?
A nemlét iszonya viszont csak jókedv,
mitől a rossz tartózkodó lett.
Az ember azt se tudja, mit lát,

de aztán megéri az érthetetlen titkát,
mint amikor jól sikerül a sólett,
öröme mégsem komplett,
mert nem létezhet öröm itt már,

az evésé mondjuk nagyon nem,
a túlvilágon változik a hangnem,
a dúr-nál keményebb modorba

rándul minden viselkedés-szinkópa.
Darázsdöngés keveredik a szóba,
és felnyársalja majdnem.

62 JÚLIA, SÁNDOR, HERMÉSZ

Szendrei Júlia lement Petőfiért
a túlvilágra, mert az egy versében
megfenyegette, feljön érte onnan.
Bár ezt persze tapintatosan mondta,
agressziója vallomás formát kapott.
Az erőszak szívesen álcázza magát.
A szerelem nem tűr kiegyezést,
belehasít a lélekbe, és megcsavarja,
hogy a szeme hátra, füle előre nézzen.
Szóval volt mért félnie Júliának.

Rögtön a lejutás se könnyű,
túlvilágra nem visz sehol se út,
a halál se biztos, hogy mindig
képes átjuttatni oda. Nem is
csak a haldokló hitetlensége miatt.
A túlvilágon nincsen út,
és nincsen tér a túlvilágon,
amikor kinyithatnád a kaput,
véget ér, mint egy álom.
Mint egy álom, kibicsaklik
és másfelé vezet,
a túlvilági kirándulás nem nagy élvezet.
Vagyis pontosabban megmondva,
kimondva, elbeszélve,
már jóideje nincsen túlvilág,
és a világon nincsenek idők, korok,
csupán valami másodperccel mérhető
silány kis időpótlék,
napszak helyett óra-habarcs,
amely elpazarolt idők falát
tartja össze, akár a szél, eső, sötét.
Így hát Júliának nem volt kitől
engedélyt kérni a túlvilági kalandra.

Egy paphoz elzarándokolt,
aki egy csodarabbihoz küldte tovább.
A sok-sok továbbküldés végül
eljuttatta a túlvilágba.
De amikor lefelé tartott,
egyszer csak ott termett mellette Hermész:
Nem a költő indul kedveséért?
Mondd, mégis miféle világ ez?

Magam is versíró vagyok, felelte Júlia,
és hallom lentről már szerelmem énekét.
Őnála nagyobb költő nem volt,
engedd, hogy kivezesse!
Egy egész ország várja visszatértét.

Engem nem érdekel az ország,
mégis miféle nép ez?
Meséld, milyen valóság
tapad az új mesékhez!
Ha bármit is akartok, tessék
hozzám imádkozni, és ne az éghez!

Mi egyáltalán nem imádkozunk,
a magyarok istene versekből is ért.
Kísérj őhöz, vagy rögtön Petőfihez!

Nem bánom, kivezetheted,
de addig nem nézhetsz szemébe,
míg az alföldi tájra föl nem érünk.

Júlia, drága Júliám,
ordította a költő, amikor meglátta,
de Júlia csak félrenézett:
Ne locsogj, indulunk vissza, haza!

Petőfi durcásan követte,
szidta a kénkőszagú alvilágot,
Hermészre káromkodást zúdított.
De aztán csend lett.
A költő szinte sírt,
ahogy a nemlét vékonyodni kezdett.

Vékony volt, de erős, mint egy acéllemez.
Hermésznek kockáztatnia kellett,
gyarak között haladtak el,
egy kohóműből vas buggyant elő,
amott már részecskegyorsítók álltak.
Félő volt, nem találnak vissza
az időben, mert eltelt az út,
eltorlasztották háborús halottak.
A titkos járatot tömegsírnak használták.

Szerintem ez nem ő,
suttogta Júlia fülébe,
aki odakapta tekintetét.
Petőfi rögtön eltűnt,
Hermész Júliát ölelgetni kezdte,
és vadul a fülébe harapott.
Szarvazd fel az izgága költőt!

Miféle ízléstelen változás,
nyögött az ősi isten,
nekem is szarvam ütközik?
Véres és fáj a homlokom,
hányingerem van, túlvilágiszony.

Júlia az éléskamra padlóján
eszmélt föl. A ruhája meg volt tépve.
Agyérgörcs, tippelte az orvos,
mikor két nap múlva kihívták.
A görög istenek végleg eltűntek,
a többi is csak hitelből tengődik.
És rá egy évre meghalt Júlia.

1.

Álláshirdetéseket böngésztem az interneten délután fél hat felé, mikor felhívott Áron. Beszélgetésünket röviden zárta le:

A PULAI-TÖRTÉNET

– Emlékszel még a Pulai gyerekre? Tudod, művész akart lenni, kitálta, hogy filmet csinál majd... – hadarta a barátom, noha biztos lehetett benne, hogy rengeteg ismerőse között sosem tudtam eligazodni. A művészeket pláne mindig összekevertem.

– Nem emlékszem. Lehet, hogy találkoztunk, de...

– Éppen örökölt egy villát a Sváb-hegyen. Partit szervez ennek örömére, gyere el te is. Fölviszlek kocsival.

Harmincegy éve ismertem Áront, megszoktam furcsa ötleteit. Többnyire rosszul sülték el. Egy régi, májusi, szikrázóan napfényes pünkösdőn lerángatott magával Almádiba. Ott derült ki, hogy az lett volna az első hétvége, amit loboncos hajú, új szeretőjével együtt volna kettesben. Kényszeredetten tengtem-lengtem, a magas homlokú nő negyedóránként értésemre adta beletúrva szőke hajába, hogy már indulhatnék. Áron viszont félszeg mosollyal egyfolytában marasztalt, míg végül este kísértáltam a kopott vasútállomásra. Azon a nyáron történt mindez, amikor vendéglőt nyitott a Balatonon. Arra számított, hogy jól megszedi magát az országba özönlő sok nyugati turistán. Gyorsan tönkrement, és két év múlva, amikor újra találkoztunk, már egy összeszerelő üzemet szervezett a Balatonfelvidékre. Közben a szőke démon is eltűnt mellőle.

– Rendben, gyere hatra értem – válaszoltam. Tartottam attól, hogy nem illek a társaságba, de tudtam, hogy Áron úgysem hagy békén, fontos neki, hogy felmenjen a Sváb-hegyre, lehet, új üzletet szimatolt. Furcsa ritmusban volt szerencséje vállalkozásaival, minden negyedik próbálkozása lett sikeres, amit aztán egy év múlva megunt, másba kezdett. Ilyen arányban volt szerencséje a lányokkal is, hol túl fiatalalt, hol túl időset választott, akiknek néha túl sok, többnyire túl kevés szabadidejük volt, hogy minden hétfőn délután szexeljenek vele.

Abban reménykedtem, hogy ha felmegyek a Svábhegyre, valaki segít nekem új állást találni. Két hónapja, a választások után, elhatároztam, hogy váltok, leteszem a fehér inges munkát, elmegyek vidékre biokertészkedni. Vagy bor- és ételfesztiválokat szervezek. Vártam egyre türelmetlenebbül,

hogy valahonnan érkezzék egy kezdő lökés, vagy legalább ajánljon fel valaki biztos havi keresetet, hogy könnyebben mozduljak. Tartalékolt pénzem fogyott, lassan elérte a kritikus mennyiséget. Körbe néztem a szobában, hogy mit lehetne eladni még. Nem sok piacképes bútorom maradt. Egy 66 szockó, elemes szekrény, több helyeken újonnan betekert csavarokkal megerősítve. Az ágyon szebb napokat megélt tibeti mandalás ágytakaró, még a 90-es évek elején vettem, amikor divatja lett a keleti holminknak. Mára már reménytelenül elveszítette színeit. A polcokon három sor könyv, de már az antikváriumoknak sem kellenek. Van még egy 19. századi kristálypohárkészlet, családi örökség nagymamától. Nagyjából ez maradt csak, ebből még két hétig kihúzom, ha sikerül elpasszolni a Jófogáson.

Odafent, az óriási, sötétzöld tujáktól körülvett hatalmas épületben kiderült, nem volt igaz az öröklési történet, nagybátyja ugyanis nem a villát hagyta Pulaira, hanem egy kis garzont a belvárosban és egy nagy rakás pénzt, amit brüsszeli uniós hivatalnokoskodásából keresett. A nagybácsi az elsők között volt, akik befurakodtak a jól fizető állásokba, s talán az első azok között is, akik a sok szorongás és lelkiismeretfurdalás miatt gyomorrákot kapott. Mire észrevették, a rengeteg áttét miatt menthetetlen volt. Rendezett egy grandiózus vacsorát nagy családja számára – állítólag a Ritz hátsó termében fekete lányok hasáról és combjáról szívták fel a fiatalok a kokaint –, majd másnap hajnalban föbe lőtte magát azzal a pisztollyal, amit édesapja ávós múltjából örizgetett a szekrény alsó fiókjában. Pulai Zoltán még akkor szegődött az öreg mellé segítségül, amikor az megkapta a diagnózisát. Önzetlennek éppen nem mondható segítségébe belejátszott, hogy számított a nagybácsi gyors beavatkozására, hogy az APEH-nél rendezze a tizenötmilliós áfacsalási ügyletből keletkező adósságát, és ezzel megmenti őt a börtöntől. Akkoriban hosszú, bő, köpenyszerű ruhákban járt, talán ez is befolyásolta az öregurat, hogy eltúrta maga mellett.

Egy barna hajú lány mesélte el mindezeket, miközben ujjjaival folyton a hullámokkal babrált hajában, és egy bárszéken egyensúlyozgatott előre-hátra billegve. Már érkezésünkkor sem volt teljesen józan, napbarnított csuklóján folyamatosan birizgálta Pandora karkötőit, időnként erős torokhangon felnevetett. Úgy tűnt, Áront régóta ismeri, engem meg egyfolytában összekever valakivel, s ezért minden bizalmas információt megoszt velem. Néha cinkosan rám kacsintott, ettől végképp zavarba jöttem.

A villa szobái többnyire üresek voltak, csak néhány sarokban álldogált egy-egy bútor, ám az összehatás nem volt kietlen vagy lepusztult. Inkább várakozásteljesen fölkinálkozó. Bárki találghatta, mennyi érdekes és elegáns holmit lehetne még felhalmozni a rafinált beugrókban, a bolthajtásos párkányok és műkandallók között. Az egyik szobában halk dongással szólt

a zene, de senki sem táncolt. Akik eljöttek ide, mind a kapcsolati tőkéjüket akarják építeni. Megértően párás szemek, vállakat bátorítólag paskoló tenyerek, műmosolyok, megvillanó karóraszámlopok keringtek körben a szobákban és az átjárókban. A drága kölnik illata egymással versenyezve keveredett el a levegőben. A kékcsempés konyhában papírtálcás, spórolós miniszendvicsek és rengeteg üveg azonos márkájú szerb konyak várt bennünket.

67

Itt a konyhában váratlanul találkoztam Rékával. Tíz éve nagyon kedves volt hozzám, aztán váratlanul eltűnt az életemből. A facebookon még rendszeresen néztem a bejegyzéseit, de idővel azok is elmaradoztak. Nem tudtam, mi történt vele. Néha úgy képzeltem, az orosz maffia elrabolta, és szerveit külön-külön eladták Ázsiába és Amerikába. Később mintha valaki azt mondta volna, hogy férjhez ment, szült három gyereket, és már semmire sincs ideje, főleg nem a facebookra. Megörültem a váratlan lehetőségnek, hogy beszélgethetünk. Hosszú, zöldes terepszínű inge teljesen eltakarta rövid szoknyáját. Szeme körül finom, szomorú ráncok rendezkedtek be. Haját most feketére festette, és egészen rövidre vágatta. Amikor felém hajolt, hogy mondjon valamit, rugalmasan mozdultak az izmai, mint egykor, de látszott az is, hogy nem múlt el nyom nélkül rajta sem a tíz év. Először óvatosan válaszolgatott, nagy, zöld szemével minduntalan mögém nézett, mintha onnan, az erkély felől várta volna, hogy visszaérkezzen valaki. Kis idő után már a harmadik gin-tonikot itta, egészen barátságosan mesélt, igaz továbbra is odaadóan figyelte az erkélyajtót. Néztem izmos láb-szárát, vékony pántos bőrszandálját szinte alig lehetett észrevenni. Amit elmondott, meglehetősen szokványos sztori, vállalkozásba kezdtek akkori párjával, aztán, ahogy az történni szokott, amikor nehézségek léptek fel anyagi téren, egyre merészebb lépésekre szánták el magukat, csempészés, ingatlanbiznisz, aztán végül a párja belesodródott egy emberkereskedési ügybe is, ami el is röptette őt az országból. Réka egyedül maradt, és csak nagy ügygel-bajjal tudta megúszni a börtönt. Ebben az időben halt meg anyukája tüdőrákban. Hosszú, kínos haldoklás volt, annyira lefogyott, hogy a végén már felállni sem volt ereje. Őt mégis ez a véletlen tragédia mentette meg, mert lett egy garzon, ahová beköltözhetett, és új életet kezdett. Heti háromszor edzés, jóga, zabkása, müzli és minden, ami kell. Biztosan ezért szép egyenes a tartása még most is, gondoltam, bár öszszességében nem hittem el mindent, amit mondott. Érdekesen finom dallamossággal beszélt, mint régen. Éppen a határán annak, hogy affektálnak tartásuk. Nem tudtam sajnálni, még csak részvétet sem éreztem iránta, csak furcsa idegenséget, mint amikor egy pályaudvaron távozik valaki, aki lassan felszáll egy vonatra, és végleg elindul más pályaudvarok felé.

– Van munkám, nem is fizet rosszul, egy nagy médiacégnél vagyok projektvezető. Kiegyensúlyozottabb lett az életem. Kevésbé kiszolgáltatott, és megtanultam kezelni saját igényeimet. Ez fontos nekem.

Elmosolyodott, és végre rám nézett.

68 – Váltottam a fiúkról a lányokra. Van egy fiatal párom, jól elvagyunk, csendesen. Egyáltalán nem hiányzik a nagy nyüzsgés és felfordulás, ami régen volt.

Talán hirtelen megijedt, hogy ezt elmondta magáról, mert felállt, hogy a mosdóba megy, de aznap este nem láttam többet. Kíválóan értett ahhoz, hogy felszívódjon pár pillanat alatt.

Valaki hátulról a vállamra tette a kezét, ezt sosem szerettem. Pulai Zoltán volt, akit érkezésünkkor bemutatott Áron.

Öltönye lezseren gyűröttnek tűnt, ingét félre vasalták. Vastag, műanyagkeretes szemüvegét feltolta homlokára, és finom kis hunyorgásokkal pislógott fel rám. Nem tudtam eldönteni, hogy borostájával tokját takarja, vagy egy induló szakáll első jelzései sápadt arca körül.

– Milyen régen találkoztunk – kezdte rutinnal, és bal kezével kicsit szégyenlősen próbálta összehúzni zakóját nagy pocakján.

Egyáltalán nem emlékeztem, hogy valaha kezet fogtunk volna. Sőt tömzsi, elpuhult alakját sem láttam korábban, pedig vén teknősapóra hasonlító arcára biztos emlékeznek.

– Örülök, hogy te is eljöttél. Tetszik itt? Ez lesz az új rezidenciám – mondta, és jelentőségteljesen köhintett párat.

– Jó helyen van, az biztos – válaszoltam. Kíváncsian vártam, hogy merre halad a beszélgetés, de ekkor hirtelen elhívta valaki, és eltűnt az egyre sűrűsödő társagában.

Kint besötétedett, a tuják sűrű zöldje már semmi fényt nem engedett a szobákba, lámpákat kellett gyújtani. A rafináltan elrejtett fények mindenkinek álomszerűen felnagyították az árnyékát. Kicsit tétován bolyongtam ebben az elvarázsolt kastélyban. A sok ismeretlen között váratlanul Sepulchri Jánossal találkoztam az egyik sarokszoza télikertjében. Két évig osztálytársam volt a gimnáziumban, aztán iskolát váltott, majd az orvosi egyetemre ment. Régi orvosi família, már nagyapja is orvos volt, nem is lehetett más választása. A szokásos utat járta, az utolsó évek alatt mentőzni kezdett, majd sebészorvos lett. Klinikai munka, pár év vidék. Külföldet is megpróbálta, de aztán abbahagyta, mert az utazási költségek és a kinti megélhetés majdnem az összes plusz bevételt felemésztette. Messziről látszott rajta, hogy fontos számára az egészséges élet, atlétikus alkatát folyamatosan karbantartja mozgással, edzéssel, vitorlázással. Állt velem szemben szünet nélkül tömte magába a szendvicseket, sötét zakóján egyre gyűltek a kis morzsák, de érdekes, nem hullottak tovább a padlóra. Nem zavarta, hogy

teli szájjal beszél, talán még élvezte is, hogy sorra potyognak ki szájából a szendvics kellékei.

Öt évvel ezelőtt éppen Pulai mutatta be egy idősebb asszonynak, aki felfigyelt csendes udvariasságára, lassan erősödő szorongásos melankóliájára, mesélte lassan, szakadozottan a sok rágás között. Először csak páralkalmas légyottnak indult a dolog, de gyorsan kiderült, hogy megszokták egymást. Végül együtt maradtak, s az asszony támogatta abban a tervében, hogy magánklinikát nyisson. Először haboztak, hogy a határ mentén, valahol Szentgotthárd mellett építkeznek, de aztán mégis inkább a magyar betegek mellett döntöttek, és Zsámbékon rendezkedtek be. Nagy park, kétszintes kis szanatórium az erdő szélén. Dúsgazdag páciensek, béke, nyugalom. Gyógyulás vagy csendes várakozás az elmúlásra. Folyamatosan darálta a szavakat, mintha gyónást mormolna.

Milyen jól jönne nekem egy békés állás egy ilyen kis klinikán, töprengtem. Bár nem tudom, mit csinálnék ott. Kerestem Rékát, találgattam a párjával jött-e. Valaki ablakot nyitott, s a kintről beáradó bénító orgonaillat elnyomta a szobák megfáradt parfümjeit.

2.

A buli másnapján felhívott Pulai. Meglepődtem. Először azt hittem, a lakásban valaki tönkre tett valamit tegnap, és most ezt próbálja ki-nyomozni. De nem. Találkozni akar velem, mondta, mert a bulin túl keveset tudtunk beszélgetni. Persze, persze – válaszoltam –, minden-képpen. Pörgettem gyorsan az agyam, hogy mik lehetnek a téték? Vajon mit akarhat, és vajon cserébe mit kérhetek én? A kristálypohár készlet, mint egyetlen lehetőség nem volt túl kecsegtető, úgy éreztem, már nagyon sürgető, hogy valaki megsegítsen egy jó lehetőség-gel. Kezdett végletesen megcsappanni készpénzem, két napja az órám eladását fontolgattam. Már azt nézegettem, hogy a Jófogáson vagy a Vaterán lehetne többet kérni érte. Senkitől sem akartam kölcsönkérni, mert olyan spirált indított volna el, amiből nehéz lett volna kimászni, főleg, ha elterjed azok között, akiktől álláshoz szerettem volna segítséget kérni.

Az Anna Presszó hátsó sarkában ültünk le kerek asztalkáknál. Innen a Váci utcát és a Kristóf teret is szemmel lehetett tartani. A presszót éppen egy ukrán maffiózó birtokolta, a felszolgálók érdekes szláv akcentussal ejtették a magyar szavakat.

– Alig tudtunk beszélgetni tegnap – csapott a hátamra Pulai, mintha nem tudom mióta, barátok lennénk –, de hallottam, nagyon elfoglalt vagy, ezért rögtön a lényegre is térek. Tudom, te bankban dolgozol, ezért gondol-tam, talán van valamilyen ötleted, hogy miként lehetne pénzt szerezni az új

filmemre. Már megvan a szuper forgatókönyv, és kitaláltam a színészeket is, sőt összeraktam egy pályázatot a Filmalaphoz. De tudod, kéne még némi lóvé az induláshoz.

– Már nem dolgozom a bankban. Kiléptem két hónapja, belefáradtam.

70 – Na, jó – vigyorgott rám továbbra is –, de biztosan megvannak még a régi kapcsolataid. Biztosan tudod, kihez kéne fordulni. Igazgatók, osztályvezetők, marketingesek...

– Én más területen dolgoztam, bankbiztonság. Elég speciális.

Láttam, kicsit elkomorodik, s meg is haragszik rám, mert azt hiszi, hogy nem akarok segíteni.

Rémlett, hogy egy filmmel már korábban is próbálkozott. A 90-es évek végén volt egy nagyobb fellelkesedés, hogy új magyar filmeket kell forgatni, történelmi témájú nagykosztümös filmpozsokát. Még mindig utol akartuk érni a Nyugatot, szuper produciókat akartak készíteni – magyar költségvetésből. Áron régebben mesélte, hogy Pulai is próbálkozott egy filmet összehozni, de valószínűleg rossz utat választott. A történetben Kölcsey életét mutatta volna be, középpontban a Himnusz megírásával. Tervezett is bele elég sok zászlót meg pántlikát, lovaglást (bár azt nem tudom ki lehetett nagy lovas, biztos nem Kölcsey), széles panorámájú ivászatokat. De végül nem tudott elég jó támogatottságot szerezni és a Hídember lett a befutó, Széchenyivel, Eperjes Károllyal. Elég sokáig bőszülten erőltette a filmdolgot, de később belátta, hogy nem fog menni. Nálunk csak egy „nagy” film készülhet. Sok ellenséget szerzett akkor magának. Azt hiszem, ezeket meg is tartotta.

– És miről fog szólni az új filmed?

– Arról, ami velünk történik. Napjainkban, meg az elmúlt évtizedekben. Egy jó, életszagú filmet szeretnék forgatni. Realistát, keményet, kegyetlent.

– Ez belefér szerinted két órába?

– Majd valahogy tömörítünk. Tudod, kitaláltam egy új történetmesélési módot, amikor szétszabdaljuk a történetszálakat, és csak a végén áll össze a kép. Kicsit, mint egy krimi.

– Érdekli ez a közönséget?

– Nem ez foglalkoztat elsősorban... szeretnék sok díjat nyerni vele.

– De azért fontos, hogy a közönség mit szól hozzá, nem?

– A közönség annyiféle emberből áll! Az egyik ezt szereti, a másik am azért rajong. Fontosabb, hogy a szakma mit szól hozzá. Természetesen tudom, hogy azt is meg kell szervezni...

Hallgatunk egy kicsit. Néha végigsimított az állán, beletúrt borostájába. Szemüvegét most is a homlokára tolta. Az ujjain egyensúlyozta a kiskanalat, megpróbálta megtalálni a holtponot, de nem sikerült.

– Ezekhez mind pénz kell. Ezért kerestelek meg, te biztosan tudsz segíteni.

– Nézd, nem akarlak biztatni. A bankokban sok pénz van ugyan, de nem szívesen adják oda. Ahhoz már családi kapcsolatok kellene, hogy valakit számottevő összeggel támogassanak. Másrészt pedig a pénznek valahogy meg kell térülnie. Fesztiválok közönségére nem lehet építeni ilyen támogatásokat. Átküldök neked két nevet, email címmel, de szerintem 71 ne fűzz hozzá túl sok reményt. A pénzszerzés nem így megy.

– Azért kösz, indulásnak jó lesz – mosolyodott el kényszeredetten. Tovább kevergette a kávéját, s elrövedve meredt a csészébe. Nem szomorúság ült az arcán, inkább a belefáradás furcsa fintora, amit az utóbbi hónapokban annyi arcon láttam már. A pirosposzsgás bőrt ellepi a szürkés árnyalat, a szakáll megritkul, a száj körüli keserű ráncok véglegessé mélyülnek.

– De miért olyan fontos neked az a film? Próbálkozhatnál más-sal is...

– Mivel? Ehhez legalább értek valamennyire. És lenne témám is hozzá. Feldolgozni az utóbbi évtizedeket.

– Bátorságod is van megmutatni mindent? Ráadásul, lehet, hogy nem te láttad jól a történeteket. Nincsen távlat, ami igazolhatná, hogy kinek volt igaza. Miről szólna a film? Patchwork családról és a netet infúzióban kapó nejlon unokákról? Arról, hogy mekkora csalódás végignézni, hogy csak ennyire bírtunk jutni, miközben lehet, hogy rossz utat választottunk?

– Ha így érezzük, akkor ezt kell dokumentálni. Rögzíteni, hogy van ilyen, mindent átható érzés. Talán közérzet.

– Igen, csakhogy ez nem mindent átható. Mászt láttak a munka nélkül maradt bányászok és vasmunkások, akik nagyjából meg is hal-tak mára. Mászt az orvosok, mászt a gyerekekkel küszködő tanárok. És másként gondolnak mindekre azok, akik nap mint nap kínlódnak, hogy a földjükön megtermeljenek valamilyen gyümölcsöt vagy zöldséget, amit eladhatnak. És vannak, akik nagyon jól jártak.

Éreztem, hogy egyre inkább mozgalmivá válik a retorikám, ezért in-kább elhallgattam. Pulai a telefonját nézegette.

– És mi lesz benne a történet?

– Még nem tudom.

– Nézd, ennek a harminc évnek nincs története, ami elmesélhető. Csak körülvesz minket egy tömbben, mint a vattacukor, amitől nem látunk semmit.

Nem számítottam rá, hogy ennyire indulatosan fogok kitörni egy vol-taképpen közömbös ügyben. Talán a változás előszele, morfondíroztam ma-gamban. Lassan sétáltam az Andrassy út poros fái alatt, egészen a Köröndig. Turisták jöttek szembe, fagylaltot nyaltak, lubickoltak a meleg tavaszi esté-ben. A nagy üvegportálok mögül barátságos fények hívogatták be a járőke-lőket a méregdrága boltok exkluzív kínálatához. Az üzletvezetők sorra az

ajtóknak telefonáltak. Hátizsákos egyetemisták siettek haza albrétükbe, hogy megmelegítsék szerény vacsorájukat. A mélykék ég lomhán elterpeszkedett a város fölött, mára betemetve minden érzést, indulatot, a kis és nagy titkokat.

72

3.

Két hét múlva véletlenül összefutottam Áronnal. Egy reggelizőből lépett ki két kollégájával. Fehér inge vakított a korai, éles napsütésben. Mosolyogva állt meg, hogy szót váltsunk.

– Te jól eltűntél múltkor Pulainál. Valami csajjal húzódtatok be valahová? Képzeld, én meg nem tudtam lerázni egész este Tündét. Utánam jött egyfolytában, míg végül kiderült, hogy a te telefonszámodat akarta elkérni.

– Ki az a Tünde?

– Ne hülyéskedj, akivel talákoztál ott, fent a Svábhegyen. Hullámos barna haja van. Nekem úgy tűnt hamar közös frekvenciára kapcsoltatok. Folyamatosan Gézának hívott téged. Te milyen nevet mondtál neki?

– Nem emlékszem. Talán semmilyenet.

– Végül kénytelen voltam meghallgatni. Elmesélte az egész Pulai-történetet. Részletesen és hosszan. Epikus alkat, és addigra eléggé részeg lett. Most tudtam meg, hogy Pulai az egyik párt vezetőségében is bent volt 1998-ban. Ha nyertek volna, ő lesz a kulturális miniszter. De aztán kiderült, hogy rossz lóra tett, és nem nyertek. Hamar váltott, és nem sokkal a Fidesz győzelme után átigazolt hozzájuk. Állítólag ott szedte meg magát.

– Ezt Tünde mondta? Érdekes, nekem egészen másképp adta elő a történetet.

– Képzeld Pulait tegnap kórházba kellett vinni. Valami tüdőgyulladás féle. Erősen lázas.

Váratlanul lett beteg Pulai. Az orvosok azt állították, még régebben elkapott egy furcsa, mediterrán baktériumot, amitől kialakult a tüdőgyulladása. Hamar kiderült, hogy a nagyobb probléma egy autoimmun betegség, ami miatt nem lehet csökkenteni a gyulladást. Már több hónapja folyamatosan lázas volt, de nem foglalkozott vele. Néha vért köhögött fel, és beleköpöközte zsebkeendőibe. A kórházban tüdeje megtelt vízzel, nehezen lélegzett, fuldoklott. Háromszor megcsapolták, de látszott, ez nem hoz megoldást. Négy hét után otthagya a kórházat, hogy otthon akar meghalni. Engem kért meg, hogy segítsen haza, a taxiban szinte végig fuldoklott. Kigombolta kordbársony ingét, jobb kezével tétován masszírozgatta mellkasát. Lila zsebkeendővel törölgette szájáról a sűrű váladékot és néhány csepp vért. Zihált és fujtatott, de szemében nem látszott sem félelem, sem szenvedés. Kérdeztem, hogy miként halad a filmmel? Csak legyintett egyet, és széttárta karjait. Rám nézett, aztán inkább az utcát figyelte míg megérkeztünk.

Otthonra ápolónőt fogadott, aki naponta kétszer felment hozzá, és bekötötte az infúziót. Olvasgatott, de leginkább a plafont nézte, várta a befejezést.

Negyvenhét éves volt. Egy meleg, párás hajnalon ment el, egyedül.
Így alakult.

LAKATOS UTCA 25.

Itt lakik a néni, akinek férges a kertje.
Nem győzi kapálni tavasszal,
mikor megjönnek az esők.
Egy görbe nyelvű kapát használ,
amelynek olyan fényes az éle,
mint egy naponta élezett kés.
Lehet, hogy tényleg élezi.
Egyszer becsöngettem hozzá,
mert átszállt a kerítésen a labda.
Kijött, rám nézett, nem mondott semmit.
Tele volt a szája pajorral, lótetűvel.
Potyogott belőle.
Hazafutottam anyához,
aki az udvaron állt
és a csirkék szárnyait vagdosta
egy nagy, rozsdás ollóval.

HÚSFONÁL

75

Hallottam a ropogást,
miután kitalálta,
hogyan lesz szabad.

A kiöklendezett csontokat összegyűjtöttem,
dobozba raktam. Hányszor sírtam,
mielőtt megbékéltem a gondolattal.

Ültem a kanapén, ő térdelt, fogta a kezem.
Reménykedtem, hogy nem engedi el.

Most a padlón tekereg, mint egy húsfonál.

Nem tudok ilyenkor rá nézni,
hallom, hogy tárgyak borulnak fel,
a falról leesik egy kép, üveg csörömpöl.

Kutat valami után, amiről én már régen lemondtam.

SZERELEM

Együtt futunk a folyóhoz az utolsó vödör vízért.

Együtt fekszünk a napon a bombatölcsérben.

Együtt kiáltozunk a toronyból a zuhanó repülőgépfelé.

Kétszemélyes koporsót viszünk a tetőre,

hogy együtt nézzük belőle éjjel a csillagokat.

A NÉMA LÁNY

Ahol megtörténik Avalun,
ott összeér a föld az éggel,
érkezik három tutajon
a varázsló a messzeséggel.

A néma lány a lovagra vár,
megszólal majd, ha megérkezik,
véres füvet növeszt a táj,
a természet így fegyverkezik.

Csak az van, ami lehet. Ami
nincs, az lehetőség. Történik
minden az idő kereke
szerint. Szent illúzió a hit.

Amikor a várakozás köde
a lovag maszkját színpadra tette,
Avalun néma leánya
megszólalt. Szavait körülötte

senki nem értette. A királyné
gyászruháját díszes öltözékre
cserélte. A csorba fegyver,
a király kardja, mintha nevetve

ragyogott volna a hajnalpírban.
A te tudatlanságod tudásra
vezet majd, mondta a leány.
Ezzel kezdődött a lovag útja.

A várakozás ködfoszlánya
Avalun néma leányára
ereszkedik a színpadon.
Első jelenet. Az indulat.

A várakozás igazságát
a láthatatlanok nem látják,
se angyalok, se szellemek.
Második jelenet. Az erdő.

A várakozás hajnaláról
a néma leány éneke szól,
mint hallgatás, úgy kezdődik.
Harmadik jelenet. A kehely.

A verssorok ősszel elmozdulnak,
balról jobbra, ahogy fúj a könnyű
esti szél. Avalun néma
leánya száraz karját széttárja.

A várakozás ködéből szózat
hallatszik. Ez az idegen lovag,
akinek tudatlansága
elvezeti őt a nem tudásra.

Csöndes az erdő. Az ismeretlen
forráshoz közel dísztelen kehely
hever. Szomját oltja a szűz,
amikor a lovag megérkezik.

Farkas neve valójában lény volt. Eszembe jutott róla eddigi két „farkaskalandom” a Hargitán és a Görgényi-havasokban. Életem első ordasa még szinte kölyök volt, mégis egyedül érkezett a medveles elé – utólag tudtam meg a

78 Murányi Sándor Olivér

FARKAS

lest működtető vadásztól, hogy anyja elzavarta az állatot, amely így korán önállóságra lett ítélve. Mintegy két méterre vágódott ki teleobjektívem elé a fenyők közül. Pár pillanatig farkasszemet néztünk, aztán eltűnt. Második farkasom a bucsini út tizenegyes kilométerkövénél levő szóróra érkezett reggel kilenckor úgy, hogy egyik medverajongó barátommal reggel hattól hiába vártuk a barnabundást. Helyette egy sűrű testre lettem figyelmes, amikor már felálltunk a lesben, hogy összepakoljunk és távozzunk. Először özre gondoltam, ám, ahogy ügetni kezdett, rögtön átvillant agyamon: valami kutyaféle kell legyen. Ahogy közelebb jött, és orrával túrta az avart, már mindketten felfogtuk: farkassal állunk szemben. Később derült ki filmjeinknek és fényképeinknek köszönhetően, hogy vemhes anyafarkashoz volt szerencsénk. A ritka vad szabadon látására a helyi vadászcsoporthoz több tagja is orrolt rám, mivel többen egyáltalán nem is láttak farkast. – Bolondnak jár a szerencse – védekeztem. És most itt állt előttem életem harmadik farkasa – ember formájában.

Dús szemöldöke alatt, sütőkék szemében egyszerre csillant meg a vad-ság és a jóság. Egyszerre volt betyár és zarándok. Máriához megtért betyárnak hívtam. Mintha Rózsa Sándor lépett volna ki a filmből. Csontos bajuszos arcával, félrefésült hollófekete hajával szinte a megtevesztésig hasonlított Oszter Sándor főszereplőre, aki egy interjúból azt mondta: „Soha ne ülj le. Mindig csinálj valamit. Aki leül, úgy marad.” Farkas is lépten-nyomon tett-vett, rendezte udvarán négy lovát, hajléka pedig igaz betyárkirály-hajlék volt. Látszott, hogy mélyen vallásos ember lakta: a csupasz falon corpus függött kereszt nélkül, a fürdőbe vezető ajtó felett Assisi Szent Ferenc San Damiano-i keresztje fogadta a vendéget, az íróasztal mögötti pulpituson Szűz Mária, a világ győzedelmes királynőjének képe tekintett a látogatóra. Mindezek körül különféle szobrok voltak farkasokról, lovasokról és öregemberekről, akiknek már csak így élt emléküik. A kopottas ágyon többnyire teológiai könyvek – gazdájuk nemrég olvashatta őket. Mint később megtudtam, a betyárkirály nagyon figyelt és ragaszkodott, hogy senki ne üljön párnájára, amelyre fejét hajtja alvás közben – kiváltképp lószőrös nadrággal ne. Az asztalon régi lámpa, előtte különféle oszlopokba rakott cédulák, jegyzetlapok, apró papírok, mintha valaki tudományos kötet megírására készült volna. Szerte a házban jobbnál jobb grafikák, mindet egyvalaki alkotta, mint később

megtudtam, maga a házigazda. A régi bútorok között ott hevert a kazah csizma és a kamcsi, másnéven rövidnyelű ostor, az alföldi magyar betyárkalap, mellé a szekrényajtóra akasztva a betyárok jellegzetes fekete ruhája. Minden kopottas volt, minden rendezetlennek tűnt, mégis látni lehetett az érdekesebbnél érdekesebb tárgyakon, hogy viseljük átlát rendezetlenségükön, sőt tiszteli-becsüli dolgait. Hősünknek a ló és a kutya napi szinten biztosította a természetközelséget, ezért a tárgyakhoz is indiánként viszonyult. Hermann Hesse pusztai farkasára emlékeztet, aki magányosan él, és bár rendkívül bonyolult az érzelmi élete, valójában a nők társaságában is egyedül van.

Először egy gyalogos zarándoklaton találkoztam vele. Ő maga három társával lóháton haladt Csíksomlyó felé. Utunk egy mezőségi faluban keresztezte egymást. Megismerkedtünk. Már akkor feltűnt rendkívüli ereje és karizmatikus lénye. Egy évig nem láttuk viszont egymást, amikor egy kora tavaszi napon megszólalt mobilom: Molnár Lajos operaénekes hívott, hogy talált egy számomra szabott úti lehetőséget: a lengyelországi Czeszochowából kéne lovagolni a békéért negyedmagammal közel hatszáz kilométeren át. Elsőre megijedtem az ötlettől, de olyan kalandosnak tűnt, hogy lépésről lépésre beletáncoltam az útba. Farkas kitartóan hívott, mígnem egy napon rávettem magam, hogy felkeressem fél napos együttlovaglás céljából, amely a szokatlan hosszú „utazás”-ra való készülés is volt egyben. Kedvesen fogadott, majd bemutatta lovait. A legkisebbet, Pepét adta ide. Lépésben hagytuk el a karámot, majd a bor útján Etyek felé vettük az irányt egy családhoz, amely ebédre hívott minket. Így volt aznapra úticélunk. Szeles mezőkön léptettünk, ügettünk, majd vágtaztunk át. Rögtön rájöttem: Farkasnál nemcsak a lovas felkészültsége, hanem elszántsága is nagyon számított. Hiába volt profi lovas valaki, ha nem tudott három hétig távol tartózkodni családjától, otthonától és munkahelyétől, egyszerűen kiszakadni a társadalomból, hogy *Steppenwolf*ként vállalja az idealista lovagok útját. Miután jóízűen megebédeltünk az etyeki családnál, a visszaút következett. Oda-vissza tizennégy kilométeres lovaglásunk bőven belefért egy napra. Rövid volt ahhoz, hogy többféle helyzettel szembesüljek, de elég hosszú ahhoz, hogy elkezdjek visszarázódni az ügetésbe, amelyet oly rég nem gyakoroltam. Azt már tudtam, hogy vállalom a máriás betyárvezérel a lengyel utat oda és vissza, de azt még nem, hogy ez az út nemcsak azt a veszélyt rejti, hogy leeshetek a lóról...

Fáradt

Zihálva igyekszem hazafelé.
Előttem a betonon vonagló kismadár.
Az ember is így végzi?

Elment

Tíz nap kóma. Semmi reakció.
Remény az utolsó percig.
Mert az *nem meghaló*.
S aztán a vég.

Uram,

az hogy van, amikor csöndes az imám,
a válaszd késik?
Aztán a dühöngés perceiben jön a megoldás.

Délután

Rámtört a délután. Váratlan vendég.
Közelít a *napszentülte*.
S aztán az est.
S aztán az ágy.
Forgolódó éjjelek.
Forgolódó álmok.
Remélt ébredések.
A sosem meghaló remények.
Szerelem.
Szemben a véggel.

A tavasz

leszállt a lélegeztetőgépről.
 Zöld illatok szállnak a légben.
 A szabad tavaszi szélben.
 A Nap perzseli bőröm egy kávézó előtt.
 Itt egy hajléktalan kucsmával a fején.
 A kávézó illatával lakik jól.

Nyárelő

Előttem a kert májusi csodája.
 Az asztalon sör és vers.
 Szellő inog a fákon.
 Bennem kósza vágyak zenéje.
 Zöld remények igéi. Illatok mámore.
 Nyárderű, édes-keserű.

Vallomás

Csodállak, ámde szeretlek.

Álom

Az éjjel Apámmal beszélgettem
 a búcsú és a szüret között.
 Nem kell segítened, a gép majd megoldja – mondta.
 Megízleltem a szőlőt régen volt kertünkben.
 Nagyon keserű volt.

November eleje

Korai sötétben pislákol a lélek. Halottak ideje.
 Belémnyilalló fájdalom.
 Avarérett évszak. Avarérett világ.
 És mégis-feltámadás remény!

Mondom

- 82 Mondom a barátomnak: elítélek minden háborút.
Mint Babits vagy Laár.
Mondja: szép ez, de más a realitás.
Mondom: akkor a háború a realitás.
Ebből a realitásból nem kérek.

Apám vagyok

A tükörből apám néz vissza rám.
Ő mozdul, ahogy borotválkozom.
Ő csoszog a szobában lábaimmal.
Ő eszi a főzeléket tányéromból.
Ő húzza föl cipőjét a lábamra.
Ő zárja be szobám ajtaját.
Eggyé váltunk.
Így lesz ez halálomig.
S majd találkozunk.
Ott, odaát.
Talán.

BOTANIKUS KERT

1.

Balogh Endre 83

Indulhatunk. Errefelé laknak
azok, melyeket gondozni
kell, elviselni a telet nélkülünk
nem tudják, életképtelenek.
Melegkedvelők. Még én sem voltam
az üvegházakban, oda a koreai
lonc mellett vezet az út, mely február
közepén virágzik, futás közben
vettem észre az illatát, látod,
fehér szirmok. Aztán fejcsóválva
bámultuk a fojtófát, és ott, tovább,
az ajtó. Gyere csak, mutatom.
Ez nem magától maradt így, valaki
harcolt érte, mondtad, egy jó ember,
aki miatt nem vágták ki tüzelőnek
a fákat a világháború után, nem vezették
be állataikat a kastélyba, vagy hordták
el istállóknak a köveket, azóta
szívesen képzelem értelmesnek
a jó emberek harcát. Bent körbejártunk, a kaktuszoktól
az agancspáfrányig, külön utakat
láttunk a gondozóknak, melyekre
mi nem léphettünk. A páratartalom
és a hőmérséklet a három helyen
más és más volt, buborékfóliát
húztak az egyikre kívülről,
ott volt a legmelegebb. Szeretném,
ha látnád még azt a fát, amit már
ahhoz is ki kell támasztani, hogy állni
tudjon, mondtam, a bordáskérgű
loncot. És onnan nincs messze
a kínai kenderpálma, nagy csoda, négy
testvér, lábuk felfázás ellen avarba
bugyolálva, a túlélés okán,
szintén rászorul az emberi kézre.

Azt a világbékét, amit itt
látni, emberek tartják
fenn. Jóval nagyobb sikerrel,
mint esetünkben. Nem szítanak
gyűlöletet az egyedek közt.
Amerikától Japánig terjedő
forrásvidékről érkeztek,
őket vettem leltárba,
ahogy körbejártam
a kertben, a szabadtéren.
Brémai muzsikusok
Kínai boróka
Árbócfu, más néven kínai cédrus
Kínai nagymagvú tiszafa
Libanoni cédrus
Koreai jegenyefenyő
Krétai juhar
Kínai kajszi
Kiusui hárs
Mátrai juhar
Szibériai szakállfű
Moszani abélia
Kaukázusi szárnyasdió
Kínai ősfenyő
Mandzsui mogyoró
Kínai díszmogyoró
Szecsuáni neillia
Amerikai tulipánfa
Levantei alma
Kanzan vagy kínai hegyicseresznye
Szibériai szil
Japán komlógyertyán
Japán díszcseresznye
Európai bokrétafa
Amerikai virágsom
Kínai fejestiszafa
Mandzsui lonc
Japán gyöngyvessző
Japán szil

Amerikai mocsárciprus
Türkmén juhar
Amúri gyöngvirágcserje
Magyar kőris
Amerikai vasfa
Magyar orgona
Mandzsú orgona
Kaszpi lepényfa
Szentendrei rózsza
Amúri makia
Himalájai vadgesztenye
Magyar tölgy
Grúz juhar
Spanyol nyír
Jedói díszcserezsnye
Kínai fűszercserje

A „bácsi” megszólítás nem valami kedves. Idősebb férfiak nemigen kedvelik. De persze meg kellene kérdezni idősebb hölgyeket. (Ötven fölött? Hatvan? Hetven? És ki lesz az, vagy kik, akik majd kikérik maguknak, mert bot nélkül,

86 Csíkvári Gábor

A BÁCSI

netán feszülő nadrágban ballagnak a Príma felé... Nem merném...)

A mentők így szólították.

A nevével volt a legtöbb bajlódás.

Mikor behozták, nemigen lehetett vele beszélgetni. Halkan, diszkréten hörgött, minden belégzésnek külön hangzása volt, csak a hasa emelkedett egyenletesen, ha egyáltalán volt hova.

Ilyet némely, a terhességet nagyon mutatósan viselő fiatalasszonyoknál látni, úgy a nyolcadik hónap tájékán. Döbbenetesen nagy volt. Nem volt sem alatta, sem fölötte hāj, izom se nagyon, csak has. Feszült rajta a bőr, üdén és fehéren, mintha nem lett volna túl a ki tudja, hányadik évén – a köldök teljes bimbó-mivoltában emelkedett a közepén, és minden hördülés után hirtelen megemelkedett, mint egy autonóm lény.

Kedvesannanővér többször benézett, föleszmélt-e már. Úgy dél felé ébredt az öreg. Akkor hozta a nővér (Kedvesanna) a papírokat.

– Hát akkor hogy is hívják, bácsi? – kérdezte, zengő altja ezúttal még simogatott.

– Borbándy Vilmos, – mondta a bácsi fáradtan, reszelősen, és próbált Kedvesannanőverre nézni, de nem láthatta a hasától.

– Na, de hogy írják? – kérdezte Kedvesannanővér, kissé türelmetlenül immár, és a beteg feje fölé hajolt.

Ez nem volt egyszerű. Az ágyak közötti helyeket karcsú emberekre tervezték, Kedvesannanővér tekintélyes termete nem szerette ezeket a keskeny folyosókat.

– Így is, úgy is, mindegy, ki kellene mennem – mondta a bácsi, de nem volt menekvés.

– 1942-től 1952-ig ipszilón, 1992-ig i, azóta megint ipszilón... – felelte az öreg, darálta, mint a betanult szöveget, nyilván elmondta már jó sokszor.

Kedvesannanővér közelebb hajolt, mintha nem érténé, a csontsovány ember fölé tornyosult.

– Ilyen nincs! Így nem tudom megírni a lázlapot! – emeltebb zengette mély altját, már megszokottan, kezdett a dolog a kitaposott úton haladni.

Kedvesannanővert az újoncok először könnyedén nővérnek szólították. Egyszer. Anna vagyok, kiáltotta ilyenkor, tehát rögtön Anna nővér lett, de akkor nagyon szúrósan nézett, tehát mindenki gyorsan rájött, hogy kedvesnek kell lenni vele.

Így igen gyorsan megtanulta minden újdonsült beteg, korra és nemre való tekintet nélkül, hogy ez a rend, a helyes megszólítás: Kedvesannanővér.

– Akkor most mi? Borbándy vagy Borbándi? – elég egyformán hangzott. Az öreg nem felelt, csak nézett fölfelé, révetegen.

– Akkor megírom i-vel, úgy könnyebb! Na, jöjjön Vili bácsi, ki-
megyünk a vécére... Ez megint halkabb volt, szinte gyöngéd, Kedves-
annanővér, megnevezte, tehát birtokba vette az öregembert.

87

Kicsoszogtak, Borbándi Vilmos (immár Vili bácsi) görnyedten, Kedves-
annanővér karjában szinte elveszett.

Hoztak neki valami pasztillát, délutánra nem nyögött már,
szóba állt az ágyszomszédal.

– Apám találta ki Rákosi alatt, hogy nem jó az az ipszilon...
Akkor megváltoztatta. Én meg 90 után azt gondoltam, mégiscsak az
lesz a jobb. Akkor visszaváltoztattam. Csak a papírjaimmal van gond.
Egyik így, másik úgy...

Rövid, tömör életrajz illik elsőre ilyen helyen. Gyerekek, unokák
később kerülnek szóba.

Egy napi fekvés meg egy pasztilla ilyen hason nem sokat segít.
Vili bácsi kapott altatót, ne nyüzsögjön reggelig. Az éjszaka így is las-
san múltott a nyögdécselő szobában, virgonc ágyszomszédom néha
felmordult, mások félhangosan rászóltak időnként a has tulajdonosára
– mindhiába. Vili bácsi horkolt, rugdalt, mondhatni, vonaglott, a roj-
tos takaró összezsugorodott rajta, csak a hasán feszült tovább, onnan
nem tudott, nem lehetett lecsúszni. Karja, lába kiszabadult, pőrén
meredezett a törzse alatt besüppedt ágyon. Világított teljes kórósá-
gában, csont és bőr, és az a bőr is... Feszült rajta, egyenletesen, mint
a dob bőre, kirajzolta a teljes csontozatot, sípcsont, singcsont, külön
élő térdkalács, ha ilyen egy kalács, az ízületnél horpadt a bőr a sem-
mibe.

Kedvesannanővér volt a reggeles újfent, beviharzott, mint mindig, fara Vili
bácsi mellől átért a szomszéd fölé. Kedvtelve nézegettük máskor, bámulatosan
gömbölyű volt – most azonban a kicsattanó karok, combok, farpofák rémesen
rímeltek rá az alul-fölül meztelen végtagokra, a hurkás női has meg valósággal
horpadás volt a Borbándi-has mellett. Vili bácsi, ébresztő, harsogta.

– Borbándy Vilmos vagyok... Herr Borbándy...

Az öregúr szeme törött volt, zavaros, csak ennyit mondott, reszelősen,
halkan, nem tudni, kinek szólt, ő sem tudta nyilván.

A reggeli viziten az orvos rémulően nézte a hasat.

– Mióta nő ez a has? – kérdezte, megpróbált fegyelmezett és halk lenni, más-
kor csak az tűnt föl, hogy vörös és karikás a szeme, de most kikerekedett, kimeredt.

– Úgy két éve... mióta odaát kertészkedek... Kihívott egy régi kuncsaft Eisenstadtba... a fiamék hoztak haza vasárnap...

88 Az orvos a papírokat lapozgatta, hadarta az utasítást, ultrahangra vigyék le, cétére időpontot, infúziót kösse be gyorsan, és már ment a következő ágyhoz. Aztán a küszöbön visszafordult, még egyszer ránézett az iszonyú testre, végig a többi ágyon fekvőkre, és kiment.

Az infúzió használt, vagy a fájdalom teperte le, az öregúr az ultrahang után nagyon csendes lett. Kérdezgetni próbálták, hol-mit csinál, de keveset beszélt. Főkertész volt valami nagyvállalatnál, aztán a vállalatot bezárták, fogyott a nyugdíj... Elment intézőnek, ott a Fertő-tó felső csücskén volt az osztrák sógor birtoka, eligazította az embereket reggel, rájuk nézett napközben, beosztotta, kinek mit kell másnap, még akkor is egész jól bírta, mikor a feneke kifogyott a nadrágból, Pedig ettem sokat, jól tartottak odakint, amolyan igazgató voltam, de hiába, csak a hasam hízott...

Estére már csak gunnyasztott csendesen. Kedvesannanővér, mielőtt hazament volna, még benézett, hozott valami gyógyszert, talán hogy aludni tudjon, nem is szólt hozzá, csak letette az éjjeli szekrényre, csendesen, és nem is csattogott, amikor elment.

Reggelre újra ő jött be, gyűrött volt és ingerült, Vilmos úr, mondta rekedten, most tisztába teszem, de szóljon, ha jön valami, jó? És felemelte, mint egy rojtos takarót.

Aznap aztán csak annyi történt, hogy beszólt a doktor, Borbándy úr, cété jövő kedden, és továbbment. Zörgős, vacak nap volt, jövés-menés, csörmpölés egész nap, a nővérek vezényeltek, orvos nemigen látszott, műtének, mondta Kedvesannanővér, kinek kell valami...

Nem kellett senkinek semmi, csak az infúziókat csereberélték, egy fiatal kislány ügyetlenkedett az öreggel, Borbándy bácsi, mondta, várjon, hívok valakit. Kedvesannanővér jött persze, Borbándy úr, magának nincs is vénája, hová szúrjak, aztán csak sikerült. Nemigen ettünk, súlyos szag úszott mindenfelé.

Reggel korán bejött a tolószékes ápoló, Borbándy úr, cété, pedig még csak csütörtök volt. Soká jöttek vissza. Nem tettek be új infúziót, csak feküdt csendesen, Kedvesannanővér ágytálat adott alá.

Aludtunk délután. Az előző gyötrelmes éjjel megtette a magáét, a kinti zajongás is elhalkult, alkonyodott, mire mocomogni kezdett a szoba újra. Megállt a nap a semmi közepén. Kedvesannanővér mogorván osztotta a gyógyszert, ránézett az öregemberre, és mintha meg lett volna sértve. Szó nélkül ment ki.

Éjfél tájra hallgatott el minden. Azt lehet hallani, ha valaki meghal.

FÁK

A fák között is ugyanaz az élet.
Szemünk sarkában nyíló éjszaka.
A kéregvájatokban zuzmó virágzik,
és néha harmatcsepp
a reccsenő hajnalágakon.

Boda Edit 89

KETTŐS MOZAIK AZ ELSÜLLYEDT VÁROSBÓL

Egy víz alatti színház minden
ablakában gyertya ég.
A hullámok közötti kertben
elveszett seregélyfiók.
Holdarc fehérlik. Jégeső.
A távolban hajó.

*

Egy föld alatti templom összes
ablakában kihuny a fény.
A kert körtéinek égősora ragyog.
Beérett minden. Elveszett minden.
Kitért ablakban tengerlő gyümölcs.

A LABIRINTUS SZEME

Kertemben nincsen kegyelem:
se örök élet, se pusztulás.
Se nappal, se éjszaka.
Se vereség, se győzelem.
Lovak úsznak a szélrózsa minden irányába:
némán hirdetik az istent.

Antonin Artaud (1896–1948) költő, író, esszéista, színész, rendező és képzőművész a huszadik századi francia irodalom és színház kiemelkedő alakja, akinek számos művét ismerheti a magyar olvasóközönség. Artaud mexikói

90 Schneller Dóra

FORDÍTÓI ELŐSZÓ

Artaud az 1936-ban Mexikóban írt esszéinek a *Forradalmi üzenetek* címet adta, és a Gallimard kiadó ezen a címen külön kötetben is megjelentette esszéit (először 1970-ben), ezzel is hangsúlyozva az írók egységességét, eredetiségét és jelentőségét. Artaud mexikói esszéi az *Összes Művek* nyolcadik kötetében találhatók.

Artaud-t mindig is vonzották az ősi és távoli kultúrák. A harmincas évek elején revelációként hatott rá a Bali-szigeti táncosok előadása, amelyről a *Színház és hasonmása* egyik legszebb és legfontosabb esszójét írta. Színházi tárgyú írásaiban és Mexikóvárosban írt esszéiben gyakran hasonlította össze a keleti és nyugati kultúrát, valamint a mexikói és nyugati kultúrát.

A *Forradalmi üzeneteket* olvasva az a legszembetűnőbb számomra, hogy mennyire jól ismerte és milyen otthonosan mozgott nemcsak korának színházi, irodalmi és képzőművészeti életében, emellett a politikai és társadalmi élet eseményei és folyamatai is nagyon érdekelték. Szó van ebben a könyvben a szürrealizmus hőskoráról, szürrealizmus és forradalom kapcsolatáról, a mexikói forradalomról, amelyről Artaud naivan azt gondolta, hogy jobban felkarolja az indiánokat, mint az a valóságban történt. Szó van továbbá egy máig is nagyon aktuális kérdésről: a fehér emberek felsőbbrendűségi érzéséről, akik a világon mindenhol, így Mexikóban is, leigázták a bennszülött lakosságot.

A *Forradalmi üzenetek* szerves részét képezik a képzőművészeti tárgyú írások is. A Maria Izquierdo festészete című esszé a kultúra ősi forrásaihoz való visszatérés szükségességét hangsúlyozza. Ez az esszé megjelent fordításomban az *Új Forrás* 2015. márciusi számában. Az Ortiz Monasterio fiatal mexikói szobrász alkotásairól írt esszé az európai kortárs (kubista és szürrealista művészet) káros hatásairól ír, és szintén hangsúlyozza az ősi mexikói művészet jelenlétének fontosságát. A neves tizenhetedik századi holland portréfestőről, Franz Halsról szóló írás a művész színkezeléséről és melankolikus hangvételű festményeiről szól. És végül, de nem utolsósorban A fiatal francia festészet és a hagyomány című esszéjében Balthus festészete kerül előtérbe.

útja során keletkezett írásainak és előadásainak nagy része megjelent a Fekete Valéria által szerkesztett *A színház és az istenek* (Orpheusz Kiadó, 1999) kötetben.

Artaud Balthust korának egyik legfontosabb festőjének tartotta, többször is írt róla. Először 1934-ben Balthus első egyéni párizsi kiállítása alkalmából. Az elsők között volt, Pierre Jean Jouve író mellett, aki felfedezte Balthus zsenialitását. Később együtt dolgoztak a „kegyetlen színház” első előadásán, a Cenci-ház próbái során, amelyet Artaud rendezett, 91 a különleges díszletet és a jelmezeket Balthus tervezte. 1946-ban, a második világháború után is írt esszét Balthus festészetéről. Az itt közölt esszé 1936-ban született Mexikóvárosban, és egyaránt szólt a mexikói és az európai olvasóközönséghez. Az írás Balthus festészetét illetően helytálló és máig is érvényes megállapításokat tartalmaz, amelyeket mind a mai napig gyakran idéznek a művészettörténészek.

A mai francia festészetben létezik egy markáns válasz a szürrealizmusra, amelyet főleg a fiatal festő, Balthus képvisel, aki belefáradván a lárvaszerű formák festészetébe, próbálja saját, csak rá jellemző világát megteremteni,

92 Antonin Artaud

A FIATAL FRANCIA FESTÉSZET ÉS A HAGYOMÁNY¹

miközben felhasználja azokat a mélyreható kutatásokat is, amelyeket a hiteles szürrealista gondolkodás a tudatalatti területén végzett.

A szürrealista festészet a valóság tagadása volt, a látszat ellen való

teljes lázadás. A szürrealista világ nem tagadja ugyan a tárgyak létjogosultságát, de felbomlasztja őket, s a dolgokról alkotott koncepciója szerint először is a határtalan és az ész közötti kapcsolatot választja szét. Nem találunk különbséget az álmok világa és az alkalmazott ész világa közt.

A szürrealista kultúra formái hallucinációkként léteznek. Ezzel a szétválasztással és rombolással szemben Balthus a világot a *látszattól* teremti meg: elfogadja az érzékek és az ész adta tényeket, elfogadja, de meg is reformálja, sőt, inkább azt mondanám, újra is teremti azokat. Egyszerűen Balthus az *ismertből* indul ki; festészetében egyetemesen felismerhető elemek és vonások vannak, de magának a *felismerhetőnek* az értelmét nem mindenki tudja elérni vagy felismerni. Balthus festészete vitathatatlanul a szürrealizmus ellen irányuló forradalom, de ugyanígy lázad az akadémikus festészet minden formája ellen is. A szürrealista forradalmon és a klasszikus akadémikus festészet formáin túl Balthus forradalmi festészete egy titokzatos hagyományhoz kapcsolódik.

Ellentétben azzal, amit a tankönyvekben és az iskolában tanítanak, a reneszánsz korban elveszett egy festészeti hagyomány. Az akkori festők, mint például Leonardo da Vinci, Tiziano, Michelangelo, Veronese, Giorgione, Correggio stb. szakítottak a festészet egyetemes szent hagyományával; elárulták ezt a hagyományt. Az élet plasztikus titkainak a festészet nyelvére lefordított és megjelenített látszata és az *epidermikusnak* nevezhető látszat között a reneszánsz kora óta az egész európai festészet az élet látszatát, azaz a *természetet* választotta. Azóta láthatunk nevető és síró női és férfiarcoakat, láthatjuk a napot, a szelet, a szenvedélyeket, a rossz időjárást. A festészet a természet és a pszichológia anekdotikus uralma alá került. Már nem a reveláció eszköze, egyszerű leíró-ábrázoló művészetté vált. Elvesztette egyszerre egyetemes és titokzatos jellegét, amely a szó szoros értelmében *varázslattá* tette.

A reneszánsz korát megelőző festészetben az arcok lélektani szempontból talán kissé halottnak tűnnek, ennek az a magyarázata, hogy a

primitívnek tartott művészet mindig is a tudás *természetfeletti* megnyilvánulása volt, és az emberi lélektanon túl, amelyet az ősi festők megvetettek, az arcokon az itáliai primitívek képein a lélek vibrálása, a világegyetem mély erőfeszítései jelennek meg számunkra.

Cimabue, Giotto vagy Fra Angelico vallásos és szent egyszerűsége, illetve Michelangelo, Tiziano, Veronese, sőt még Tintoretto és Rubens az anyagot az anyagért imádó festészete között, az olyan festők, mint Piero della Francesca, Simone Martini, Piero di Cosimo, Tura, Antonello da Messina és Mantegna kibékítik a nap, az idő, a sötétség teremtette elvárásokat, az emberi lélektant, egyszóval az *aktualitást* az ősi, szent művészet elvárásaival, amely a világegyetem Energetikájának ismeretére támaszkodott. Cimabue vallásos képekkel próbálja megjeleníteni a lényegét, Paolo Uccello pedig nagy tudással festi meg a formát, és a forma még tüzes, mert közel van a lényeghez, amely életet adott neki. Ehhez az ezoterikus és mágius hagyományhoz tartozik Balthus festészete. A szürrealizmusnak köszönhetően tisztábbak lettek a formák, és ezen formák rögzített konvenciója mögött a festő felfedezte az ember tudatalattijában a világegyetem meztelen erőinek zajos életét.

A reneszánsz kor előtti festészetnek volt formája és volt száma. A primitívnek nevezett festők vonalaiban és síkjaiban a számok püthagoraszi hagyománya jelent meg. Ábrázolásait egyfajta ezoterikusság és boszorkányság jellemzi, vonalaik által az ember alakja valamiféle mágia rögzített jelévé és áttetsző rostjává válik.

Így jár el Balthus is, aki elutasítja a magát modernnek tartó festészet anarchikus hanyagságát és többé-kevésbé illetett rendetlenségét, és olyan tájképeket, arcképeket, csoportokat alkot, amelyeknek számuk van, és amelyek szimbóluma nem jelenik meg számunkra első pillantásra. Balthus titokzatos csoportokat fest, álomrobotokkal benépesített utcát, koncentrált portrékat hoz létre, amelyeken – az ég csillagászati térképéhez hasonlóan – valamely szín, virág, fém, vagy a tűz, a föld, a fa, a víz lehetővé teszi az ábrázolt szereplő számára, hogy visszanyerje identitását.

A tenyérjósítás ismeri a fém, a fa, a víz, a föld vagy a tűz kezét.

A Balthus portréin ábrázolt alakok ugyanígy idézik fel azt az elemet, amelyre életük, természetük vagy szellemük szerint leginkább hasonlítanak.

Balthusnak aszkéta lelke van, és abban, ahogy a színekkel bánik, igazi „aszkezis” fedezhető fel. Ezt az „aszkezist” gyakorolja, amikor fest. Visszafogja titkos érzékiségét, nem hagyja, hogy megkísértse a színek mesterséges és könnyű részegsége. Ezáltal egy sötétebb részegsége törekszik, amelynek hatására a tárgyak saját fényükben énekelnek. Egy általa kisajátított fényben

sikerül életre keltenie a tárgyakat. Mondhatjuk, létezik olyan szín, fény és ragyogás, amely csak Balthusre jellemző. És ennek a ragyogásnak a legfőbb jellemzője *láthatatlansága*. A tárgyak, a testek, az arcok foszforeszkálnak, de nem tudjuk megmondani, hogy honnan ered a fényük. Ezen a területen Balthus sokkal nagyobb tudással rendelkezik, mint Goya, Rembrandt vagy Zurbarán, mint a sötétségből a világosság felé törekvő festészet összes nagy harcosa.

Balthus festészetében a színek kiváló ismerete ötvöződik a tér ismeretével. Rögtön tudja, hogy a vásznon pontosan hol helyezze el a vibráló pontot, s ezzel azt a nagy festészeti hagyományt követi, amely szerint a festmény egy olyan geometriai tér, amelyet meg kell tölteni. De ebben a vibráló, festett térben, ebben a láthatatlan megvilágított térben Balthus személyisége az, amely a színeket és a formákat előhívja, és rájuk helyezi sötét pecsétjét. Megalvasztja a színeket és a formákat, akár a tejet megalvasztó oltóanyag.

Az okkersárgával, a vörösesbarnával, az olíva-zölddel, a sötétbarnával, a lakk feketeségével Balthus nem játékot űz: egyszerűen tény, hogy az általa látott világ ebben a moll skálában tartózkodik.

Balthus keserű színvilága elsősorban azt jelenti, hogy a korunk keserű. Egyszerre élénk és sűrű formáiban Balthus az élet keserűségét és reménytelenségét hangoztatja.

Balthus egyik rajza az élni akarás tudományát árasztja abban a pillanatban, amikor az élet torkon ragad minket. A geometria és a gyengédség ötvözete, olyan, akár egy haldokló ember ágya, akinek valamilyen csoda folytán sikerült legyőznie a halált.

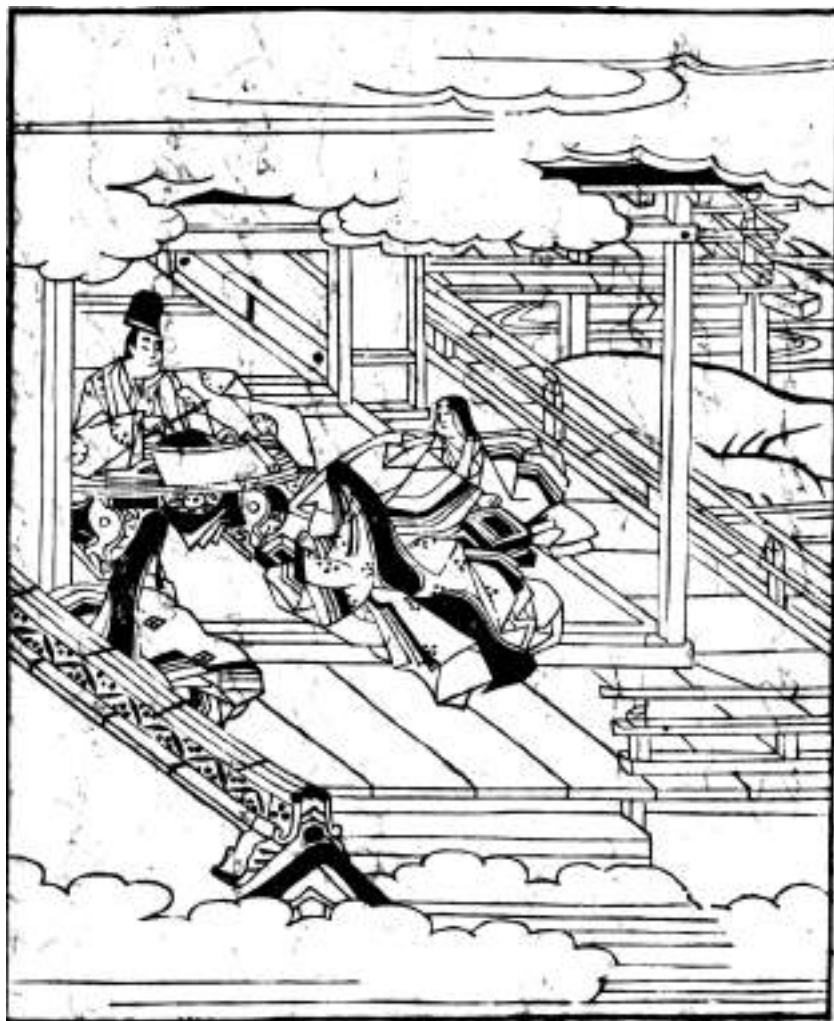
Az emberi lélegzet ritmusa jellemzi festészetét, a levegővétel nagy harmóniája hatja át, amely a harag gyors zihálásától az agónia lassú és nagy lélegzetvételéig tart.

Balthus portréi a szintézis elvéről tanúskodnak, ezért rokonságban állnak az ókori kínai kalligráfiával és az itáliai primitív festők bizonyos képeivel.

A megjelenített szereplő Balthus arcképén keresztül saját történelmi mintájával találkozik. És mindezt a festő nem egyfajta *többlettel* éri el, hanem valami olyasmivel, amit lemeztelenítésnek nevezhetünk. A fej a fényes háttér előtt az időtől különválik, s annyira ki van téve a megfestett alak a fénynek, hogy ez rögtön megadja létjogosultságát és sorsának kulcsát.

Ha majd megemészti ezt a tudást, szögletes és keskeny vonású rajzaival, földrengésszínű festményeivel, Balthus, aki rendszerint vékony combú és hosszú lábfejű, vízfejű alakokat fest – ami bizonyítja, hogy ő maga is nehezen bírja el saját fejét – korunk Paolo Uccellója vagy Piero della Francescája lesz, vagy egy korunkba tévedt El Greco.

¹ Antonin ARTAUD, *La jeune peinture française et la tradition* = A. A., *Œuvres*, Párizs, Quarto Gallimard, 2004, 713–716. Az esszé Artaud mexikói útja során keletkezett 1936-ban, először 1936. június 17-én jelent meg spanyolul az *El Nacional*-ban a következő címmel: *La pintura francesa joven y la tradición*. Az esszét spanyolból franciára Marie Dézon és Philippe Sollers fordította le.

Terjeszti a Budapesti, a Nemzeti és a Vidéki HIRKER RT. és alternatív terjesztők

Szerkesztők

JÁSZ ATTILA – Csendes Toll (főszerkesztő: jasz.attila@ujforras.hu)

PAPP MÁTÉ (költészet rovat, zene online rovat)

REICHERT GÁBOR (főszerkesztő-helyettes, kritika rovat: reichertgabor87@gmail.com)

SZÉNÁSI ZOLTÁN (próza rovat: szenazol@gmail.com)

Lapterv

SELLYEI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak

HEGEDŰS GYÖNGYI, KAKUK TAMÁS, MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR,

SOPOTNIK ZOLTÁN, SZILÁGYI MIHÁLY

Online

PAPP MÁTÉ, REICHERT GÁBOR, SZŰCS BALÁZS PÉTER

Tiszteletbeli munkatársak

BARI KÁROLY, BUJI FERENC, DUKAY BARNABÁS, GERLÓCZY GÁBOR,

KELÉNYI BÉLA, KRULIK ZOLTÁN, MUZSNAY ÁKOS, TOLNAI OTTÓ, URI ASAF

Korábbi főszerkesztők: PAYER ISTVÁN, MONOSTORI IMRE

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT

ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

JÓZSEF ATTILA MEGYEI ÉS VÁROSI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer

Alapítva ezerkilencszázhatvan kilencben

Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2836 Baj-Szőlőhegy 2722/4

E-mail: jasz.attila@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu

Előfizethető az Új Forrás szerkesztőségi címén. Előfizetési díj egy évre 10 000 Ft.

ISSN 0133-5332

Kiadja a TMJV József Attila Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.

Készült a BD Sollers nyomdájában Tatán.